

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Formování československo-japonských diplomatických vztahů
v letech 1918–1921**

**The Formation of Czechoslovak-Japanese Diplomatic Relations
in 1918–1921**

Olomouc 2021

Tereza Veselá

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Sylva Martínásková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 13. 12. 2021

Anotace

- Vypracovala: Tereza Veselá
- Katedra a fakulta: Katedra asijských studií, Filozofická fakulta
- Název práce: Formování československo-japonských diplomatických vztahů v letech 1918–1921
- Vedoucí práce: Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.
- Počet znaků: 107 890
- Počet použitých pramenů a literatury: 33
- Klíčová slova: československo-japonské vztahy, protisovětská intervence, českoslovenští legionáři, československé zastoupení v Tokiu, japonské zastoupení v Praze

Tato bakalářská práce pojednává o formování československo-japonských vztahů počínaje rokem 1918 po rok 1921, kdy bylo v Praze zřízeno japonské vyslanectví. Zaměřuje se především na události protisovětské intervence, kdy Japonci úzce spolupracovali s československými legionáři, kteří tehdy působili na Sibiři, což ve výsledku významně napomohlo k navázání diplomatických vztahů. Zabývá se především tím, co k této spolupráci obě strany vedlo, a jaké zájmy tím tak sledovaly. Mímoto také popisuje, jakým způsobem vznikalo československé zastoupení v Tokiu a jaký postoj měl T. G. Masaryk k Japonsku v rámci bilaterálního jednání, a to zejména na základě jeho memorand a korespondence.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce, Mgr. Sylvě Martináskové, Ph.D., za ve mě vloženou důvěru a usměrnění při výběru takto komplexního tématu, dále pak za veškeré připomínky a cenné rady, díky kterým tato předložená diplomová práce mohla vzniknout. Zároveň bych chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za podporu, kterou mi poskytli během studia.

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. HISTORICKÝ KONTEXT	10
2.1 První československé kontakty s Japonskem	10
2.2 České země na přelomu 19. a 20. století	12
2.3 Japonsko v době Meidži	14
3. PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE V RUSKU	17
3.1 Pobyt T. G. Masaryka v Japonsku	18
3.2 Československo-japonská spolupráce na Sibiři	21
3.3 Diplomatické působení Milana Rastislava Štefánika v Japonsku	24
4. ZASTOUPENÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY V JAPONSKU V LETECH 1918–1921	28
4.1 Dočasné zastoupení legionářů v Japonsku	28
4.2 Oficiální zastoupení Československé republiky v Japonsku	31
4.2.1 Vyslanec Karel Pergler	31
4.2.2 Vyslanec František Chvalkovský	36
5. VZNIK OFICIÁLNÍHO ZASTOUPENÍ JAPONSKA V PRAZE	40
6. ZÁVĚR	44
Seznam pramenů	47
Seznam literatury	47
Internetové zdroje	49

Ediční poznámka

Pro účely této práce využívám u všech japonských jmen a názvů české transkripce, přičemž u jmen ponechávám tradiční způsob řazení, na prvním místě tedy stojí příjmení a za ním jméno osobní. Jako standard jsem si pak u všech prvně zmiňovaných osobností zvolila zápis data narození a úmrtí v závorkách. Některé termíny bylo vhodné doplnit o japonský překlad do závorek, za který řadím i jeho přepis.

1. ÚVOD

Tato práce je věnována historické epizodě, ve které došlo díky mnoho faktorům k počátečnímu formování československo-japonských diplomatických vztahů, které dnes přetrvávají přes více než sto let. Pro bližší pojetí tématu je práce vymezena pouze na kratší časový úsek tří let, přesněji na rok 1918 až po rok 1921, kdy bylo v Praze zřízeno japonské vyslanectví. Zaměřuje se především na události protisovětské intervence, která byla iniciována státy Dohody v letech 1918–1922. Během tohoto období se na transsibiřské magistrále nacházeli českoslovenští legionáři, kteří tak měli vlivem okolností možnost úzce spolupracovat s japonským vojskem. Analogicky proto byly také navázány styky mezi prozatímní československou vládou a vládou japonskou, a tudíž započala spolupráce na oficiální úrovni. V rámci tohoto tématu jsem si jakožto hlavní výzkumnou otázku vymezila důvod, který obě dvě strany k této vzájemné kooperaci vedl a jaké zájmy tímto sledovaly. Dále se věnuji začátkům československého zastoupení v Japonsku, jež bylo mnohdy kompromitováno řadou nejasností a skandálů rané československé zahraniční politiky. Mimo jiné se také krátce obírám postojem prvního československého prezidenta Tomáš Garriguea Masaryka (1850–1935) k Japonsku, který ještě před zahájením výše zmíněné intervence vedl bilaterální jednání s japonskou vládou. Cílem této práce je v první řadě seznámit čtenáře s hlavními okolnostmi, které přispěly k počátkům diplomatických styků mezi těmito mezi sebou vzdálenými zeměmi, a stručně nastínit počátky našeho a japonského zastoupení v opačném přijímajícím státě.

Text práce je tematicky členěn na čtyři kapitoly, přičemž veškeré popsání události chronologicky následují. První kapitola se zabývá historickým kontextem, který je potřeba vymezit, abychom pochopili veškeré souvislosti, které vedly k budoucímu vývoji veškerých československo-japonských diplomatických vztahů. V první podkapitole se věnuji prvotním kontaktům Čechoslováků a Japonců, které zajistily nejen zájem o vzájemné poznávání kultur, ale vedly také k celkovému upoutání pozornosti veřejnosti ohledně dění v Japonsku a v Asii celkově. Dále popisují složitou situaci, v níž se české země nacházely na přelomu devatenáctého a dvacátého století, a která vyústila v boj za územní nezávislost a vlastní autonomii. Další podkapitola nastiňuje vývoj moderního Japonska a jeho zahraničně-politickou situaci v době Meidži, kdy se pomalu otevíralo světu a ve výsledku se v zahraničně-politických kruzích projevilo jako konkurenceschopná velmoc. Druhá kapitola s názvem *První světová válka a československé legie* je věnována, jak již z názvu vypovídá, období první světové války, díky v jejíž participaci měli českoslovenští legionáři možnost spolupracovat s japonskými vojenskými jednotkami na Sibiři. Tomu předcházelo jednání mezi Spojenci o tom, jak

v sovětské věci postupovat. V rámci těchto vyjednávání navštívil předseda Československé národní rady, T. G. Masaryk, nakrátko Tokio. Na jeho práci následně navázal Milan Rastislav Štefánik (1880–1919), jenž se dokázal velmi obratně pohybovat v diplomatických kruzích, a zajistil tak Československu velmi dobré vztahy s japonskými vládními představiteli. Při evakuaci československých legionářů tak japonská vláda ochotně spolupracovala a pomohla s pronájmem hned několika japonských lodí. Na základě těchto raných jednání obou dvou důležitých osobností také mělo možnost vzniknout zastoupení první republiky v Tokiu, jimiž se zabývá kapitola třetí. Zaměřuje se na úřady jednotlivých šéfů diplomatických misí, a to včetně prozatímního legionářského úřadu, který vznikl v roce 1918 a jeho představitel nikdy nebyl uznán jakožto vyslanec a zplnomocněný ministr československé vlády. Poslední kapitola pojednává o vzniku prvního japonského vyslanectví v Praze. Primárně se zaměřuje právě na jeho formování, tedy od návržení diplomatického zástupce, po jeho akreditování a příjezd, ceremonii a zasednutí do úřadu.

Jako podklad k sepsání práce byly využity především českojazyčné prameny, přestože přímo související literatury je jich vzhledem k tomu, že je jedná o relativně neprobádanou oblast mezinárodních vztahů, pomálu. Tématem prvních československo-japonských styků se zabývá profesor Karel Fiala ve svém článku *First Contacts of Czechs and Slovaks with Japanese Culture*, ze kterého jsem čerpala informace v první kapitole. Dále jsem v oblasti vzniku Československé republiky a počínání legionářů na Sibiři využila sekundárních pramenů, které jsem měla právě k dispozici. Z populárně-naučných knih, které se tomuto věnovaly jsem pro sběr podkladů využila titulů od autorů Jiřího Bílka, Jana Měchýře a Františka Emmerta. Poznatky k dějinám Japonska v době Meidži a během první světové války jsem čerpala s ohledem na zaměření především ke vztahům k Československé republice z literatury od autorů z řad českých japanologů jako je David Lábus či Zdeňka Vasiljevová. Jako opěrný bod pro sepsání druhé kapitoly zabývající se první světovou válkou a pobytu dvou hlavních představitelů Československé národní rady v Japonsku, se mi stal článek Hajašiho Tadajukiho, *T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko, Masaryk in Japan* od Jiřího Kovtuna či třeba článek *Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku* od Nagaja Susumua. Od českých japanologů poté například pojednání *Diplomatická jednání M. R. Štefánika v Tokiu*, jejímž autorem je Daniel Lochman a *Počátky diplomatických styků mezi ČSR a Japonskem* od Jana Levory. Díky možnosti navštívení Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky jsem pro druhou část bakalářské práce, kde popisuji vývoj československého zastoupení v Japonsku a vznik oficiálního zastoupení Japonska v Praze, využila primárních pramenů, a čerpala tak z archivních fondů Politických zpráv Tokio 1918–1920 a 1921, Diplomatického

protokolu 1918–1939 či třeba Pařížského archivu Legace Tokio, Terst, Bukurest. Jedněmi z dalších stěžejních pramenů se staly v neposlední řadě mnohé z Masarykových memorand a korespondencí ze sborníků *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918* či *Válka a revoluce III.: články, memoranda, přednášky, rozhovory*.

2. HISTORICKÝ KONTEXT

Již dávno před vznikem Československa se vyvíjely nepřímé rané vztahy Japonska s českým a slovenským národem, které měly vliv na tvoření pohledu vzdělaného českého obyvatelstva na Japonsko, a následně tak napomohly k budoucímu formování přátelských vztahů. Po skončení japonské politiky izolace se tyto vztahy v devatenáctém století prohlubovaly i na bázi vzájemného navštěvování obou zemí a působením jejich občanů. Navázání oficiálních diplomatických styků českých zemí s Japonskem pak proběhlo ještě v rámci Rakousko-Uherska, kdy byla podepsána vzájemná smlouva o přátelství a obchodu z roku 1868. O diplomatických stycích ryze československo-japonských můžeme pak mluvit až ve dvacátém století v souvislosti s událostmi v první světové válce, kdy se obě strany staly partnery v zahraničních záležitostech, a společně tak díky vyjednávání se státy Dohody spolupracovaly. Tomu dalo za vznik budoucímu přátelství, které dnes trvá již více než sto let.

2.1 První československé kontakty s Japonskem

Zmínky o Japonsku se v českých zemích objevovaly ještě před navázáním jakýchkoliv přímých bilaterálních vztahů, a to na sklonku čtrnáctého století díky Marcu Polovi (1254–1324) a jeho dílu *Milion*, které bylo do češtiny přeloženo právě kolem roku 1400.¹ Polo se zde o zemi Cipang či Zipang² zmiňuje pouze okrajově³, konkrétnější informace o Japonsku máme až ze šestnáctého století, kdy byli jezuité vysíláni na misie, aby na Dálném východě šířili povědomí o křesťanství. Na českém území byly pak vydávány i některé misionářské publikace – tři z nich dokonce psané v českém jazyce.⁴ Zajímavé je také to, že v Nagasaki působil i jistý misionář českého původu, Karel Spinola (1564–1622), který byl však během japonského pronásledování křesťanů upálen.⁵ Nebyl však jediným návštěvníkem s možným slovanským původem, jelikož se v roce 1771 na japonské pevnině objevil například také hrabě Móric August Beňovský (1746–1786).⁶

¹ FIALA, Karel. First Contacts of Czechs and Slovaks with Japanese Culture (Up to World War I): Major Publications and Personalities. *Japan Review* [online]. 1992 (3), s. 46 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25790912>

² Jedná se o nepřesný přepis dobové čínské výslovnosti. Korektní přepis tohoto názvu by zněl „ž'pen“. (LABUS, s. 198)

³ O Japonsku autor píše pouze v několika málo kapitolách, a to především v souvislosti s vyprávěním o mongolské invazi do Japonska v letech 1274 a 1281. Japonsko dále líčí jako zemi zlatem a bohatstvím oplývající, avšak jako nepřátelské vůči připlouvajícím cizím lodím.

⁴ FIALA, Karel. *First Contacts of Czechs and Slovaks with Japanese Culture (Up to World War I)*, s. 48.

⁵ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017, s. 198. ISBN 978-80-7277-562-0.

⁶ Beňovský se narodil na území dnešního Slovenska a sloužil jako důstojník rakouské armády, ze které ale dezertoval. Později bojoval proti ruské intervenci v Polsku, přičemž byl zajat a vězněn na Kamčatce. Odtud Beňovský uprchl společně s 96 dalšími muži do Japonska. (FIALA, s. 57)

První přímé československé kontakty s Japonskem probíhaly až po jeho otevření⁷, tedy ve druhé polovině devatenáctého století. Rakousko-Uhersko, jehož součástí byly i české země, přišlo s Japonskem oficiálně do styku až 18. října 1868, kdy oba státy podepsaly Smlouvu o přátelství a obchodu (日澳修好通商航海条約, *Ničió šúkó cúšó kókai džójaku*), která patří do série nerovnoprávných smluv⁸ zvaných *fubjódó džójaku* (不平等条約)⁹. Vztahy se prohloubily také díky následné účasti japonské pětičlenné delegace na světové výstavě ve Vídni roku 1873. Účelem jejich pobytu bylo mimo reprezentace Japonska především poznání nových západních technologií. Japonci tak v Rakousku-Uhersku navštěvovali různé české továrny a manufaktury. Zajímali se například o výrobu skla, tužek či piva.¹⁰ Na Vídeňské univerzitě bylo také nově možné studovat obor japanologie, o což se zasloužil August Pfizmaier (1808–1887), jenž patřil mezi největší průkopníky rané orientalistiky v tehdejší Rakousku-Uhersku.¹¹

Od osmdesátých let devatenáctého století začínal zájem tehdejších Čechů a Slováků o exotické Japonsko stoupat čím dál více. Po otevření japonských hranic se logicky zvýšil počet cestovatelů, kteří Japonsko navštěvovali. Jedním z takových byl i český přírodovědec a pedagog, Josef Kořenský (1847–1938). Podnikl hned dvě cesty kolem světa, a to v letech 1893–1894 a 1900–1901.¹² Poznatky ze svých cest poté shrnul ve svých cestopisech. V roce 1899 napsal cestopisné dílo *Cesty po světě – Žaponsko*, dále pak v roce 1910 *Podruhé v Japonsku*.¹³ Nejen jeho cestopisná díla inspirovala mnohé české spisovatele a začínaly vznikat tzv. *žaponérie*, tedy romány inspirované japonským prostředím a typickými motivy, které často pojednávají o nešťastné lásce.¹⁴ Za zmínku stojí například tehdy velmi populární dílo *Sakura ve Vichřici* od Joea Hlouchy (1881–1957). Kromě literatury se ale projevoval

⁷ V roce 1854 byla podepsána Japonsko-americká smlouva o míru a přátelství, díky které skončila japonská politika izolace. V reakci na tuto smlouvu byly s ostatními západními mocnostmi podepsány také další, a Japonsko se tak definitivně otevřelo světu.

⁸ TOTH, Gergely. The Early History of Bilateral Relations between Japan and Hungary. January 23, 2020, s. 5. Dostupné z: <https://www.academia.edu/29351552>

⁹ Jedná se o sérii mezinárodních smluv, uzavíraných mezi západními mocnostmi a Japonskem v devatenáctém století. Kvůli nerovnému postavení smluvních stran se tak často uzavíraly smlouvy, které nebyly pro Japonsko výhodné.

¹⁰ FIALA, Karel. First Contacts of Czechs and Slovaks with Japanese Culture (Up to World War I): Major Publications and Personalities. *Japan Review* [online]. 1992 (3), s. 61 [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25790912>

¹¹ FIALA, Karel. First Contacts of Czechs and Slovaks with Japanese Culture (Up to World War I), s. 60.

¹² ADAMOVIČ, Ivan. Josef Kořenský. *KDO BYL KDO: Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté* [online]. [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php>

¹³ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017, s. 198. ISBN 978-80-7277-562-0.

¹⁴ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*, s. 199.

i zájem o japonské umění a architekturu. Hloucha, jenž se věnoval sběratelské činnosti japonských předmětů, mimo jiné také spolupracoval s architektem Janem Kotěrou (1871–1923) při výstavbě hned několika čajoven¹⁵ v japonském stylu.¹⁶

Opomenout nelze také Čechy, kteří v Japonsku žili a působili. Takovým byl například inženýr Karel Jan Hora (1881–1974). Hora se v roce 1906 oženil s Takemoto Fuku (1886–1965) a později v roce 1913 společně s architektem Janem Letzelem (1880–1925) založil vlastní stavební firmu *Letzel and Hora, Architecture and Engineering Offices*.¹⁷ Jejich nejznámějším architektonickým projektem je bezpochyby Průmyslový palác v Hirošimě z roku 1914, který se po druhé světové válce zachoval pod názvem Dóm atomové bomby či Atomový dóm.¹⁸ I tímto způsobem vznikaly kulturní propojenosti mezi oběma stranami, které měly významnou roli na postupné budování pozdějších diplomatických vztahů před a po vzniku první republiky.

2.2 České země na přelomu 19. a 20. století

České země byly od roku 1867¹⁹ součástí nově vzniklého Rakouska-Uherska, duální monarchie, která se skládala ze dvou autonomních území²⁰. V předlitavské části impéria fungovala na způsob parlamentu říšská rada, skládající se ze dvou sněmoven (panské a poslanecké), přičemž nejenom v Čechách, ale i na Moravě a ve Slezsku byly dále zavedeny i sněmy zemské. Období druhé poloviny devatenáctého století se v českých zemích všeobecně vyznačovalo rozvojem české společnosti, a to nejen díky národnímu uvědomění, ale i díky ekonomickému, politickému a kulturnímu rozkvětu. Slovanské národy sice nikdy v rámci monarchie nezískaly vlastní autonomii, jako tomu bylo v případě Maďarů, přesto však nadále usilovaly o prosazení svých zájmů, především státoprávního uznání alespoň v rámci

¹⁵ Jedná se například o japonskou čajovnu v Páláci Lucerna s názvem Jokohama, která byla postavena v roce 1909 a fungovala až do roku 1924. O rok dříve pod jejich rukama vznikla také japonská čajovna na Jubilejní výstavě Obchodní komory.

¹⁶ ADAMOVIČ, Ivan. Joe Hloucha. *KDO BYL KDO: Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté* [online]. [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php>

¹⁷ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017, s. 199. ISBN 978-80-7277-562-0.

¹⁸ ASOMURA, Kuniaki. Japonsko a středovýchodní Evropa a několik poznámek o Rusku. *Mezinárodní vztahy*. 1994, 29 (2), s. 30.

¹⁹ Po prohrané prusko-rakouské válce (1866) proběhlo tzv. rakousko-uherské vyrovnání. Tyto poměry byly následně v roce 1867 zakotveny v prosincové ústavě. Po tomto kroku byla definitivně uznána maďarská autonomie, a vznikla tak monarchie Rakousko-Uherská. (BENEŠ, NÁLEVKA, s. 128).

²⁰ Tato dvě autonomní území byla oddělena řekou Litavou na Předlitavsko a Zalitavsko. České země byly společně s Rakouskem součástí Předlitavska (oficiálně Země v říšské radě zastoupené), a to až do konce první světové války, kdy se Habsburská říše rozpadla.

Rakouska.²¹ Nicméně tyto snahy byly všelijak bojkotovány, a to jak ze strany vídeňského dvora, tak i českých Němců, kteří by se tak ocitli v menšině. Politický život přesto neutichal a vznikaly nové politické strany.²² Největším úspěchem se pak stalo prosazení zavedení všeobecného, rovného, tajného a přímého hlasovacího práva do říšského sněmu v roce 1907. Volit tak mohli všichni muži starší 24 let.²³ Do té doby fungoval tzv. kuriový systém²⁴, kvůli kterému byli ve většinových volbách zvyhodňováni především aristokraté, tedy často Němci žijící v Čechách.

Bílek popisuje toto období takto:

Česká společnost se v průběhu druhé poloviny 19. století změnila k nepoznání. Ty tam byly časy, kdy hrstka nadšenců a snilků křísila nejen národní vědomí a uvědomění, ale dokonce i český jazyk. Už dlouho před rokem 1900 se průmysl v českých rukách mohl směle měřit s tím, který ovládali čeští Němci, to samé lze říct o kultuře i dalších oblastech společenského a politického života.²⁵

Země tedy začaly sílit i hospodářsky, ale o to více se projevoval národnostní rozkol a soupeřivost. Češi často měli nakupovat jen „u českého obchodníka, své úspory měl[i] ukládat u českých bank a spořitelen“²⁶ a podobně. Analogicky platilo i to, že Němci nakupovali u Němců. Přelom devatenáctého a dvacátého století byl tedy ve znamení „konfliktního společenství, avšak s moderní ekonomickou i politickou strukturou.“²⁷ To vše měl nicméně změnit již doutnající světový konflikt, ke kterému došlo na počátku dvacátého století.

Československá politická scéna viděla v počínající světové válce příležitost v prosazení svých zájmů, díky čemuž již na počátku roku 1915 začala vznikat tajná odborová organizace *Maffie*, která byla založena z iniciativy univerzitního profesora, filosofa a politika Tomáše Garrigua Masaryka. Cílem této organizace bylo tajné spojení mezi domácími a zahraničními odbojem pomocí kurýrů, kteří doručovali domácí zprávy do zahraničí.²⁸ Po řadě zatčení protirakouských smýšlejících politiků však mnoho členů emigrovalo či ukončilo svou činnost. V národnostně-osvobozeneckých snahách tak sehrál hlavní roli především

²¹ BENEŠ, Zdeněk a Vladimír NÁLEVKA. *Dějepis pro střední odborné školy*. Úvaly: Albra, 2009, s. 129. ISBN 80-736-1059-0.

²² Mezi nejvýznamnější patřili například agráři, mladočeši a sociální demokraté.

²³ MĚCHÝŘ, Jan. Z panteonu politického. HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*. Praha: Via Facti, 2009, s. 186. ISBN 978-80-904103-1-2.

²⁴ Voliči byli rozděleni do kurie velkostatku (aristokracie), kurie měst a obcí venkovských, kurie obchodních a živnostenských komor (bohatých podnikatelů) a od roku 1897 i všeobecné kurie (nemajetní občané, dělníci). Přesto zde převládala nerovnost hlasů, jelikož aristokraté měli jistou čtvrtinu křesel a někteří občané měli dokonce právo dvou hlasů. (MĚCHÝŘ, s. 183)

²⁵ BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie*. Praha: Knižní klub, 2015, s. 11. ISBN 978-80-242-5056-4.

²⁶ MĚCHÝŘ, Jan. Z panteonu politického. HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*, s. 129.

²⁷ MĚCHÝŘ, Jan. Z panteonu politického, s. 130.

²⁸ BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie*, s. 148.

československý zahraniční odboj. Dalšími výraznými osobnostmi, které se jakožto vedoucí představitelé odboje kromě Masaryka podílely na činnostech za vytvoření samostatného státu, byly Edvard Beneš (1884–1948) a důstojník francouzské armády Milan Rastislav Štefánik. Společně tvořili jádro československé Národní rady (ČsNR), která vznikla v únoru 1916 jakožto reprezentativní orgán československého zahraničního odboje se sídlem v Paříži. Jejím hlavním cílem bylo diplomatické a politické prosazení uznání Československa jako samostatného státu u dohodových mocností, a dále pak vybudování samostatného vojska, které by společně bojovalo po boku Spojenců.²⁹

2.3 Japonsko v době Meidži

Japonsko se od upuštění politiky izolace z počátku potýkalo se silnými protizápadními náladami a nedůvěrou v šógunát. Později se však prokázalo, že by naopak bylo vhodné se západními mocnostmi spolupracovat, a společně tak podpořit císařský dvůr, který by se stal „novým symbolem národní jednoty“.³⁰ K tomu došlo na konci roku 1867, kdy byl do čela vlády formálně dosazen císař Mucuhito (1852–1912). Dne 3. ledna 1868 byl následně císařem vydán *Dekret o obnovení císařské moci* a šógunát byl definitivně zrušen. Nová éra Meidži (1868–1912) byla pro Japonsko příznačná především pro budování nové prosperující a moderní země, mnohdy podle západního vzoru. Krátce po obnovení moci císaře muselo Japonsko nejprve čelit několika překážkám. Jednak se vyrovnávalo se silným západním vlivem, a jednak bylo potřeba udržet pořádek a moc v zemi. Nová vláda, uvědomující si potřebu jednat, vydala proto řadu nových reforem, které se souhrnně označují jako Reformy Meidži. Jak již bylo naznačeno výše, inspirací pro ně se staly evropské země či Amerika. Velkou zásluhu při sběru cenných informací pro tyto účely měla především tzv. Iwakurova mise³¹ (uskutečněná v letech 1871–1873), jejímž jedním z hlavních cílů bylo poznání západních kultur a jednotlivých vládních systémů.

V sedmdesátých letech se začaly aplikovat první změny. Z bývalých knížectví se staly prefektury, začala se danit držba půdy, sjednotila se měna, zrušil se nefungující systém uspořádání společnosti *šinókovášó* (士農工商)³², a také se poprvé v historii začala brát v potaz

²⁹ BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie*. Praha: Knižní klub, 2015, s. 203. ISBN 978-80-242-5056-4.

³⁰ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017, s. 76. ISBN 978-80-7277-562-0.

³¹ Iwakurova mise byla osmnáctiměsíční cesta kolem světa, v jejímž rámci bylo navštíveno i Rakousko-Uhersko. Členové mise pak sbírali informace v jednotlivých odbornostech. (LABUS, s. 87)

³² Jedná se o systém uspořádání společnosti fungujícího za tokugawského šógunátu. Nejvyšší vrstva, kam spadal i šógun, byla vrstva samurajů. Po ní následovala vrstva rolníků, řemeslníků a naposledy vrstva obchodníků jakožto nejnižší v hierarchickém pořadí.

důležitost masové vzdělanosti. Budovaly se různé ústřední instituce, ale i dopravní a informační infrastruktura, která v zemi dosud chyběla. Stavěla se tak železnice, telegrafní síť a na ulicích velkých měst se začalo objevovat také plynové osvětlení. Život obyčejných obyvatel se začal viditelně proměňovat, neboť západní kultura pronikala nejen do vnitrostátních otázek, ale i do módy, literatury, hudby a jiných společenských oborů.

Japonci, kteří dosud nepoznali „ideje národa, svobody, práva, demokracie, liberalismu apod.“³³, si začali uvědomovat roli lidu v řízení státu. Vzniklo tak Hnutí za svobodu a práva (自由民権運動, *Džijú minken undó*), které se angažovalo za založení voleného parlamentu a vyhlášení ústavy. Tlak na vládu nebyl vyvíjen pouze z jeho strany, aby Japonsko získalo vnější nezávislost, a mohlo tak projednat zrušení nerovnoprávných smluv, potřebovalo zavést „moderní právní systém, který by měl být ukotven v ústavě, která úzce souvisela se silou západních států“.³⁴ O tvorbu nové japonské ústavy se zasadil především Itó Hirobumi (1841–1909), který se inspiroval západními vzory, v případě ústavy pruským, na své studijní cestě. Císařská ústava Velkého Japonska (大日本帝国憲法, *Dainippon teikoku kenpó*), zkráceně Ústava Meidži, byla vyhlášena 11. února 1889, a současně s ní tak vznikl i dvoukomorový parlament. Pomalu tak začal vzkvétat politický život, přestože členové dolní komory neměli takové pravomoci, jako tomu bylo například v jiných západních zemích. Ústava byla totiž postavena tak, že demokratická práva, která do ní byla začleněna minimálně, navíc podléhala omezení zákona.³⁵

Zavedené reformy vedly také k modernizaci armády, což se ukázalo být výhodné po tom, co Číňané porušili Liovu-Itóovu dohodu.³⁶ Došlo k prvnímu konfliktu, kdy se ukázala síla „bohaté země a silné armády“ (富国強兵, *fukoku kjóhei*). Japonci svou výhrou v první čínsko-japonské válce (1894–1895) potvrdili zájmy v Koreji a na poloostrovu Liaotungu. Někdy nato se ale projevila expanzivní ambice další mocnosti, a to Ruska. Kvůli naplánované Trojintervenci³⁷ Japonsko přišlo o dosažené milníky a Rusko, které postupovalo do Mandžuska, nyní představovalo reálnou hrozbu i pro jeho vlastní území. Když se v roce

³³ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017, s. 108. ISBN 978-80-7277-562-0.

³⁴ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*, s. 93.

³⁵ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986, s. 355. 25-088-86.

³⁶ Jedná se o dohodu mezi Japonskem a Čínou, která byla uzavřena po vyústění konfliktu v roce 1884, při kterém byli v Koreji zavražděni i japonští občané. Ve výsledku se měly obě země kontaktovat před vysláním vojsk na území Koreje.

³⁷ Trojintervence Ruska, Německa a Francie diplomaticky přinutily Japonsko vzdát se poloostrova Liaotung.

1900 rozpoutalo v Číně Boxerské povstání³⁸, Japonsko vyslalo na pomoc vlastní oddíly. Zlepšily se tak vztahy s Velkou Británií, jelikož posléze, roku 1902, vznikla anglo-japonská aliance, která Japonsku zaručila neutralitu, pokud se dostane do jakéhokoliv válečného konfliktu.³⁹ Vláda se proto rozhodla ve věci vlivu v Číně a Mandžusku jednat a japonské vojsko napadlo Rusy v přístavu Port Arthur. Tím se rozpoutala válka rusko-japonská (1904–1905). Nejen že v ní Japonci obsadili zpátky poloostrov Liaotung, ale dobyli také hlavní město Mandžuska, Mukden. V důsledku toho se území Japonska výrazně rozrostlo, neboť dosáhlo získání hned několika nových území. Japonsko se tedy za několik málo let „stalo imperiální mocností prvního řádu s hlavními koloniemi Tchaj-wanem a Koreou, která působila sice pouze ve východní Asii, ale za to v regionálně dominantní pozici“.⁴⁰ Dosáhlo tak cíle stát se rovnocenným diplomatickým partnerem ostatních západních mocností, čemuž napomohla nejen vítězství ve dvou válkách, ale i prokázání schopnosti proměnit zemi v moderní industrializovaný stát.

³⁸ Boxerské povstání bylo silně proticizinecké hnutí, jehož cílem bylo zamezení vlivu západních mocností a Japonska na čínském území.

³⁹ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*, s. 103.

⁴⁰ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017, s. 105. ISBN 978-80-7277-562-0.

3. PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE V RUSKU

Na konci devatenáctého století se v Evropě začaly formovat velmocenské bloky, které měly za cíl udržet rovnováhu sil na kontinentě. Proti sobě tak stály státy Trojspolku, tedy Německa, Rakousko-Uherska, Itálie⁴¹ a státy Dohody – Francie, Ruska a Velké Británie. Oba dva bloky značně zbrojily a po mnoha střech v zahraničních koloniích bylo již zcela jisté, že brzy dojde ke zhroucení celého složitého systému těchto mezinárodních vztahů. Zavraždění následovníka rakousko-uherského trůnu atentátníky v Sarajevě bylo jen poslední záminkou k formálnímu vyhlášení války. Dne 28. července 1914 vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku, načež v reakci na to se za nedlouho ocitla v konfliktu celá Evropa a nejen ona.

Japonsko, jakožto spojenec Velké Británie, se do války připojilo také, a to ještě v roce 1914, kdy celý konflikt vypukl. Německu vyhlásilo válku 23. srpna a do konce listopadu se mu podařilo porazit jejich námořní základny na Šantungu, tichomořské kolonie (Karolíny, Mariánské a Marshallovy ostrovy) a taktéž bojovalo proti německým ponorkám, kdy ve Středozemním moři zajišťovalo ochranu spojeneckých jednotek.⁴² Ve vidině lehkého nabytí dalšího území a zažehnání hospodářské krize po rusko-japonské válce, Japonsko rovněž předložilo Číně *Dvacet jedna požadavků* (对華 21 力条要求, *Taika nidžú ičika džójókjú*), ve kterých požadovalo poloostrov Šantung, rozšíření japonských práv v jižním Mandžusku, ale v podstatě také podrobení čínské ekonomiky a japonské zásahy do vnitřní a zahraniční politiky.⁴³ Ze svých nároku muselo nakonec kvůli kritice ostatních mocností slevit. V důsledku první světové války sice Japonsko rozmachu území dosáhlo, ale ztratilo tak „svůj kredit reformního vzoru v očích mnoha projaponsky naladěných čínských revolucionářů i liberálů“.⁴⁴

Na druhé straně, čeští a slovenští vojáci měli během první světové války povinnost bojovat za rakousko-uherské císařství, nicméně mnoho z nich se nechávalo zajat armádami států Dohody, kde pak tvořili speciální jednotky, později známé jako československé legie. Nejpočetnější legie byly ruské. Vstupovali do ní zajatci z východní fronty, kteří bojovali v rakousko-uherském vojsku. Jejich působení mělo velký význam pro zahraniční odboj, který byl zřízen pro myšlenku vzniku samostatného československého státu. Tím, že bojovaly proti

⁴¹ Itálie nakonec do první světové války vstoupila na straně států Dohody.

⁴² LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017, s. 117–118. ISBN 978-80-7277-562-0.

⁴³ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986, s. 388. 25-088-86.

⁴⁴ LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*, s. 117–118.

Centrálním mocnostem, zajistily vznikajícímu Československu speciální postavení v poválečném vypořádání na Mírové konferenci v Paříži.

Pro budoucí spolupráci Československa a Japonska se nakonec stala příznačná situace, ve které se během první světové války ocitlo Rusko. Po prohrané rusko-japonské válce se toto impérium totiž potýkalo s velkým sociálním konfliktem, který v roce 1905 vyústil v první ruskou revoluci, načež na to v únoru 1917 navazovaly další demonstrace. Ruský car byl donucen odstoupit a do čela země byla dosazena Prozatímní vláda, která ovšem situaci taktéž nedokázala zažehnat. Rusko bylo z bojů na východní frontě znatelně hospodářsky vysíleno a nespokojený byl nejenom prostý lid, ale i armáda, kterou již nebylo možné držet pod kontrolou. Situace tak využili bolševici v čele s Vladimírem Ilijčem Leninem (1870–1924). Ti nabádali ruské vojáky, aby z bojů dezertovali, neboť v národním zájmu bylo co nejdříve ukončit svou účast v první světové válce. Tomu se stalo po pádu Prozatímní vlády schválením dekretu o míru. Nicméně vypukl další velký konflikt, občanská válka, ve které bolševici usilovali o moc v zemi. V konfliktu se začaly angažovat i státy Dohody, které do Ruska zahájily intervenci ve spolupráci s československými legionáři a Japonskem.

3.1 Pobyť T. G. Masaryka v Japonsku

Československé legie se na přání Tomáše Garriguea Masaryka měly co nejrychleji dopravit do Francie, kde by stály na západní frontě po boku Spojenců. Situace ztížená socialistickou revolucí v Rusku⁴⁵ však nedovolila přesun západním směrem, který by byl ve všech ohledech logisticky nejvýhodnější. Masaryk tak čelil složitému problému, kdy legionářům musel zajistit jiné řešení postupu s minimálními ztrátami. Začala tak řada vyjednávacích procesů, během kterých Masaryk, uvědomující si nutnost spolupráce se státy Dohody, na své cestě do Spojených států na krátko navštívil i Japonsko.

Cestu do Japonska Masaryk neplánoval, do Ameriky se totiž chystal dopravit lodí přímo z Vladivostoku, ale nakonec se pro nesnáze rozhodl cestovat vlakem do Busanu a dále pokračovat přes Japonsko.⁴⁶ Do japonské Šimonoseki připlul Masaryk dne 6. dubna 1918 a do hlavního města Tokia dorazil o dva dny později. Z Londýna a přes Moskvu přicestoval jako

⁴⁵ Dne 24. ledna 1918 vyhlásila nezávislost Ukrajina, která zároveň podepsala mírovou smlouvu s Centrálními mocnostmi za pomoc německého vojska v boji proti bolševikům. Němci tak postupovali dále na východ a československým legionářům v případě vzájemného střetu hrozilo zajetí a následné zabití za zradu habsburské monarchie. (BÍLEK, s. 339–341)

⁴⁶ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin, 1938. s. 228. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:6db2a4787700ad7b6880e9857ed454fd>

neoficiální osobnost⁴⁷ s falešným britským pasem vystaveným na jméno T. G. Marsden,⁴⁸ navíc v Japonsku, kde dosud nebylo známo úsilí československého odboje za nezávislost ani jeho představitelé, se mu ze strany vlády nedostalo příliš velké pozornosti.⁴⁹ Během prvního týdne svého pobytu v Tokiu se Masaryk věnoval především navazováním kontaktů se spojeneckými vyslanectvími a 10. dubna dokončil také memorandum určené pro amerického prezidenta Woodrowa Wilsona (1856–1924).⁵⁰ Jen díky kontaktům se zastupitelskými úřady Francie, Velké Británie a Spojených států se hned dvakrát setkal se zástupci⁵¹ japonského ministerstva zahraničních věcí. Masaryk při schůzích seznámil Šideharu Kidžúróa (1872–1951) a další japonské zástupce jednak s problematikou československých legií a snahou jejich přesunu na západní frontu, a jednak s vypjatou situací v nedávno jím navštíveném Rusku.⁵² Mimoto měl možnost vést rozhovor hned s několika liberálními politiky mezi nimiž byl Makino Nobuaki (1871–1949), Hara Takaši (1856–1921) či Kató Tomosaburó (1861–1923).⁵³ Ještě během jeho pobytu zároveň také požádal anglického vyslance, aby se po jeho odjezdu zastal Čechoslováků u japonské vlády ve věci „pomoci japonské pro odjezd našich částí z Vladivostoku po případě Japonskem“ a „zásobování šatstvem a obuví a vším ostatním, čeho se v Rusku a na Sibiři nedostávalo“.⁵⁴

Masaryk ve svých pamětech pobyt v Japonsku popisuje jako valně neobohacující, jelikož se spíše věnoval osudu legií, a na studium Japonska tudíž neměl příliš mnoho času. V Tokiu navštívil pouze pár chrámů a knihkupectví, ve kterých zakoupil tradiční japonské dřevorezy. Zaujal ho fakt, jakým způsobem ovlivnilo německé lékařství to japonské a zajímal se také o japonské hospodářství,⁵⁵ které pochopitelně po trvání první světové války díky rozšíření obchodu vzkvétalo.

Zhruba po týdně pobytu Masaryka v Japonsku nakonec jeho přítomnost neušla (v reakci na otištění první zmínky v anglicky psaném listu *The Japan Advertiser* ze 14. dubna 1918)⁵⁶

⁴⁷ T. G. Masaryk sice vystupoval jako předseda Československé národní rady, ale ta tehdy ještě nebyla uznána státy Dohody jako „nejvyšší orgán zastupující československé zájmy“. (HAYASHI, s. 90)

⁴⁸ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. In: OPAT, Jaroslav. *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995, s. 90. ISBN 80901971-0-8.

⁴⁹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986, s. 411. 25-088-86.

⁵⁰ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko, s. 90.

⁵¹ Po vyslání vojenských jednotek do Vladivostoku v dubnu 1918 rezignoval tehdejší ministr zahraničních věcí Motono Ičiró (1862–1918) a jeho úřad převzal Šinpei Gotó. (KOVTON, George V., s. 91)

⁵² VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, s. 411.

⁵³ KOVTUN, George V. Masaryk in Japan. *Kosmas: Journal of Czechoslovak and Central European Studied*. Winter 1985, 4(2), s. 84.

⁵⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin, 1938. s. 232. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ee87d8f67caeca895ed4b112bc152b2c>

⁵⁵ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918*, s. 233.

⁵⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, s. 411.

ani pozornosti japonského tisku. Dne 15. dubna vyšel rozhovor⁵⁷ s Masarykem v novinách *Tókjó Asahi Šimbun* a posléze tyto noviny společně s *Ósaka Asahi Šimbun* otiskly v několika vydáních Masarykův článek o německé invazi na východ.⁵⁸ Ve svém článku se věnuje východní otázce, tedy liberalizaci malých evropských národů, které by vytvořili bariéru před germánskou agresí. Masaryk byl přesvědčen, že by Japonsko mohlo pomoci v boji proti společnému nepříteli, a to vojenskou akcí, která by ruskému lidu zajistila asistenci v hledání vlastní i mezinárodní stability, přičemž hlavním cílem této akce by bylo zastavit expanzionistické Německo.⁵⁹ V souvislosti s těmito otisky v novinách se Masaryk na krátko potýkal i s japonskou policií, která řešila nesouvislosti s jeho osobou a falešným pasem, na který přicestoval.⁶⁰ Celá situace se nicméně rychle vyjasnila a s policejním inspektorem, jímž byl Masaryk vyslýchán, se dokonce spřátelil.⁶¹ Přestože Masarykovu příjezdu taková publicita věnována nebyla, v tokijských novinách se přesto 20. dubna objevila zpráva o jeho odjezdu a následné cestě do Spojených států amerických.⁶² Na tu využil parníku *Empress of Asia*, který dle Masarykových slov právě „šťastnou náhodou“ mířil z Jokohamy do Kanady.⁶³

Není známo, v jaké míře bylo intervenování u japonské vlády úspěšné. V době jeho návštěvy dosud nebylo jasné, jakým směrem se bude Japonsko ve věci vojenského zásahu na Sibiři ubírat. Můžeme ale zcela jistě konstatovat, že zde zanechal odkaz v podobě navázání mnoho přátelských vztahů. Masaryk okouznil hned několik japonských osobností, ať už inspektora japonské policie, jenž získal dojem, že potkal dobrého muže a dva roky poté dokonce u československých zástupců v Charbině vyřídil své gratulace k Masarykovým sedmdesátým narozeninám. V memoárech Makina Nobuakiho se dále můžeme dozvědět, že Masaryka jakožto svého blízkého přítele velmi respektoval a popisoval ho jako člověka s velkou schopností ovlivnit druhé a taktéž i stráž, která Masaryka v Japonsku doprovázela si ho prý velice oblíbila.⁶⁴

⁵⁷ V rozhovoru Masaryk krátce vypráví o své minulosti, o československých legiích a také během něj například vyjádřil obavu o svou rodinu, kterou v Čechách zanechal. (KOVTON, George V., s. 95)

⁵⁸ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. In: OPAT, Jaroslav. *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995, s. 90. ISBN 80901971-0-8.

⁵⁹ KOVTUN, George V. Masaryk in Japan. *Kosmas: Journal of Czechoslovak and Central European Studied*. Winter 1985, 4(2), s. 93.

⁶⁰ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918*. Praha: Čin, 1938. s. 232. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ee87d8f67caeca895ed4b112bc152b2c>

⁶¹ KOVTUN, George V. Masaryk in Japan, s. 84.

⁶² VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, s. 411.

⁶³ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918*, s. 234.

⁶⁴ KOVTUN, George V. Masaryk in Japan, s. 91.

3.2 Československo-japonská spolupráce na Sibiři

Plán, podle něhož měli být českoslovenští legionáři nacházející se po celé délce Transsibiřské magistrály evakuováni, se hroutil, jelikož tzv. ešelony, tedy vlaky, jimiž legionáři cestovali, začali zastavovat bolševičtí úředníci, kteří požadovali odzbrojení a také často nepovolovali další průjezd.⁶⁵ Docházelo tak k ozbrojeným konfliktům s Rudou armádou, které narušily Masarykův příslib neutrality ve věcech ruské politiky. Nakonec k úplnému selhání původního plánu přispělo rozhodnutí Nejvyšší spojenecké rady z 2. května 1918, které ustanovilo, že většina legionářů zůstane na Sibiři, kde bude tvořit budoucí jádro spojeneckých vojsk za účelem obnovení východní fronty. Zbytek měl následně setrvat ve Vladivostoku a spolupracovat se Spojenci.⁶⁶ Vzhledem k tomu, že pro evakuaci legionářů ze Sibiře byla vyžadována pomoc obzvláště ze strany Velké Británie, nebylo možné i přes nesouhlas Masaryka i vyslanců Francie nespolupracovat. Velká Británie totiž disponovala loděmi a využití československých jednotek pro intervenci požadovala.⁶⁷

Japonsko, které stálo v době první světové války na straně Dohody, po vzoru britské a americké vlády v srpnu 1918 uznalo československou armádu a Národní československou radu jakožto vedoucí orgán, což ve výsledku napomohlo ke vzájemné spolupráci s budoucí československou vládou i legiemi. Učinilo tak na žádost Edvarda Beneše, který skrze japonské diplomatické zastoupení v Paříži adresoval dne 11. srpna memorandum japonským představitelům. Koncept vyjádření japonské vlády, který sepsal tehdejší ministr zahraničních věcí Šinpei Gotó (1857–1929), byl bez problémů přijat a 4. září schválen poradním výborem pro mezinárodní vztahy,⁶⁸ přičemž finální prohlášení deklarace tohoto znění Beneš obdržel dne 9. září:

„Japonská vláda vzala na vědomí s hlubokým a sympatickým zájmem spravedlivou touhu československého národa po národní svobodě a nezávislosti. Tyto tužby projevíly se znamenitě v jeho rozhodném a dobře organisovaném úsilí o zmaření germánské útočné politiky. Za těchto okolností japonská vláda je šťastna, že může československou armádu považovati za spojeneckou a válku vedoucí, stojící v pravidelné válce proti Rakousku-Uhersku a Německu a uznati právo Československé Národní Rady na výkon svrchované moci nad touto armádou. Mimo to jest ochotna vstoupiti ve styky s řádně ověřenými zástupci Československé Národní

⁶⁵ BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie 4*. Praha: Knižní klub, 2015, s. 344–346. ISBN 978-80-242-5056-4.

⁶⁶ BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie 4*, s. 347.

⁶⁷ WOODWARD, David R. The British Government and Japanese Intervention in Russia during World War I. *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1974, 46(4), s. 676–677.

⁶⁸ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. In: OPAT, Jaroslav. *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995, s. 92. ISBN 80901971-0-8.

Rady, kdykoli bude toho třeba k jednání o všech předmětech, týkajících se vzájemných zájmů japonských a československých sil v Sibiři."⁶⁹

Masaryk, který se právě nacházel ve Spojených státech, na to zdvořilostně reagoval tímto dopisem, který zaslal japonskému vyslanci ve Washingtonu:

„S pocitem obzvláštní vděčnosti žádám Vaši Excellenci, aby tlumočila japonské vládě jménem Československé národní rady projev hluboké vděčnosti za uznání ze dne 9. září. Tato světová válka je sama v sobě stěhováním národů a jím náš národ, svou armádou v Sibiři, dostal se tak v úzký styk s daleko vzdáleným národem japonským a naši vojáci těší se z toho, že mají tu výsadu bojovat bok po boku se statečnými vojiny japonskými. Žádný dějepisec, žádný státník nebyl by mohl na začátku války předvídat, že národ ze srdce Evropy bude tak blízkým národem Dalekého východu – příslovečné tažení Němců na východ mělo za první stanici Čechy, Japonsko bylo poslední. Zeměpisná pozice to byla, jež sblížila naše země. Přijímáme uznání Japonskem jako efektivní příklad organizace lidstva, jež bude provedena vítězstvím Spojenců. Národní rada včas představi japonské vládě svého delegáta, aby vstoupil v jednání o společných věcech sibiřských vojsk.“⁷⁰

Beneš však ve svých pamětech na druhou stranu upozorňoval i na to, že japonské prohlášení nebylo tak jednoznačné, jako tomu bylo v případě prohlášení britského. Neobjevuje se v něm totiž formulace „československá vláda“, a namísto toho japonská vláda pouze „vyjadřuje své sympatie s hlubokým přáním Česko-slovenského národa založit samostatný stát“, a to podle něj naznačuje zdrženlivý status Japonska v evropských záležitostech.⁷¹

Japonsko, které sice mělo územní zájmy v Číně, nehodlalo na ruském území zasáhnout bez dohody s americkou vládou, která zahájení protisovětské akce prozatím nepodpořila. Toto rozhodnutí se však v Japonsku neobešlo beze sporů mezi „expanzionisty“ a „umírněnými členy poradního výboru pro mezinárodní vztahy“.⁷² Když ale 4. dubna 1918 došlo k incidentu⁷³, při němž byl zabit japonský občan, se den poté na pokyn japonského námořnictva ve Vladivostoku vylodil malý oddíl japonských vojáků,⁷⁴ a to bez ohledu na vědomí Spojených států, což zapříčinilo jen další nedůvěru sovětů k projíždějícím spojeneckým československým legiím,⁷⁵

⁶⁹ *Diplomatické dokumenty o československém státu*. Paříž: Imprimerie Slave, 1918. s. 27. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d3de10e0-7566-11e8-be68-5ef3fc9bb22f>

⁷⁰ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Válka a revoluce III.: články, memoranda, přednášky, rozhovory*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2017, s. 190. ISBN 978-80-86142-58-6.

⁷¹ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. In: OPAT, Jaroslav. *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995, s. 92. ISBN 80901971-0-8.

⁷² HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko, s. 89.

⁷³ Incident, při kterém byl ve Vladivostoku jeden Japonec zabit a dva další zraněni zloději. Jednalo se tedy v podstatě o pouhou záminku, jelikož incident nebyl většího charakteru. (HAYASHI, s. 89)

⁷⁴ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko, s. 89.

⁷⁵ BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie 4*. Praha: Knižní klub, 2015, s. 347. ISBN 978-80-242-5056-4.

kteří byly následně v květnu nuceny porušit neutralitu, jak je již zmíněno výše. Není tedy vyloučeno, že tímto krokem Japonsko legionářům mohlo nějakým podílem uškodit.

K postupu japonské armády v Rusku nebyla pro zahájení vojenské intervence do severního Mandžuska a na východní Sibiř vhodná záminka, a tak byly jednotky dlouho po jejich vylodění nečinné.⁷⁶ Záminka se naskytla až v momentě, kdy v červnu roku 1918 společně s francouzskými a britskými představiteli požádali zástupci legií velitele japonské námořní armády, aby jim zajistil zbraně, uniformy a jiný vojenský materiál určený pro plánovanou spojeneckou protisovětskou intervenci.⁷⁷ Masaryk roli Japonska jakožto spojence proti německým silám nikdy nepodceňoval a ač nebyl pro intervenci proti Rusku, byl pro znovuzavedení války s Německem i s nasazením japonského vojska. V červenci Masaryk tedy požadoval vyslání expedice dvou japonských divizi do Ruska, protože byly potřeba pro asistenci legionářů a znovu potvrdil, že přestože se Spojenci ocitli v konfliktu s bolševiky, nejvíce jde o zavedení fronty proti Německu.⁷⁸ Japonsko tedy využilo nastalé situace a v srpnu zveřejnilo oficiální prohlášení o pomoci československým legiím, díky čemuž mohlo postupovat ve věci upevnění sféry svého vlivu.⁷⁹ Tímto jejich krokem byla již oficiálně zahájena plánovaná intervence proti sovětskému Rusku s hlavním cílem porazit a zastavit postup německých vojsk a Rudé armády.

Legionáři, kteří stáli ve velmi malých počtech proti Rudé armádě a Němcům, mezitím již nebyli schopni kvůli neshodám mezi britskou, francouzskou a americkou vládou nově vytvořenou volžskou frontu udržet. Na slíbené posily spojeneckých jednotek čekali marně, jelikož bylo jasně vymezeno, že málo početné japonské jednotky zůstanou pouze na východní Sibiři a dál postupovat nebudou.⁸⁰ Spojenci se totiž obávali, že by imperialistické Japonsko hájilo pouze své zájmy, a vojensky by tak pro sebe získalo mnohem větší územní sféru vlivu, než kterou mohli připustit.⁸¹ Z tohoto důvodu také došlo k protestu americké vlády, která nesouhlasila s vysláním asi 72 tisíců vojáků, namísto smluvených 10 tisíců. V reakci na to Japonci snížili počet působících vojáků v Rusku na 26 tisíc mužů⁸² a ve výsledku spolupracovali pouze s legionáři, kteří se nacházeli na východní části Sibiře. Japonsko se tedy

⁷⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986, s. 411. 25-088-86.

⁷⁷ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, s. 412.

⁷⁸ KOVTUN, George V. Masaryk in Japan. *Kosmas: Journal of Czechoslovak and Central European Studies*. Winter 1985, 4(2), s. 93.

⁷⁹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*, s. 412.

⁸⁰ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. In: OPAT, Jaroslav. *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995, s. 92. ISBN 80901971-0-8.

⁸¹ WOODWARD, David R. The British Government and Japanese Intervention in Russia during World War I. *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1974, 46(4), s. 668.

⁸² HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko, s. 92.

oproti Masarykovu přání nikdy nestalo vojenskou silou, která by byla použita proti Německu a Rakousku-Uhersku, jelikož nebyli sami ochotní překročit území Amurské pánve, kterou uznávalo jako svou sféru vlivu.

Jelikož Spojenci podporovali různé protibolševické skupiny a v politické otázce se vedení československých legií s Japonci příliš neshodlo, přestože stáli proti společným nepřítelům, docházelo ke konfliktům i mezi nimi.⁸³ Legionáři totiž podporovali esery a menševiky^{84, 85}, kdežto Japonci sympatizovali s atamanem Semjonovem (1890–1946) a generálem Dimitrijem Horvatem (1858–1937)^{86, 87}. Vzhledem k nepříznivě vyvíjející se situaci, kdy se prokázala narůstající síla Rudé armády, se však Spojenci ke sklonku roku 1919 rozhodli intervenci ukončit. I poté Japonsko prokázalo solidaritu československým legiím, když spolupracovalo na jejich pozdější evakuaci – přes Japonsko cestovalo celkem 36 legionářských transportů, z nichž sedm pronajatých lodí bylo právě japonských.⁸⁸ Za zmínku stojí také koupě japonské lodě, která byla posléze příznačně pojmenována jako *Legie*.⁸⁹ Jednalo se právě o jedinou československou loď, která se na evakuaci legionářů z Ruska podílela.⁹⁰

Japonská vojska, která v postupu nekoordinovala se zbývajícími státy Dohody, ruský prostor vyklidila až v roce 1922, a to teprve poté, co se potýkala s řadou neúspěšných akcí.⁹¹ Ať už však Japonci využili spolupráce pouze pro vlastní účely či nikoliv, můžeme zcela jistě konstatovat, že protisovětská intervence vedla ve výsledku k rozvoji budoucích československo-japonských diplomatických vztahů, ke kterému oficiálně došlo roku 1920, a to založením československého vyslanectví v Tokiu.

3.3 Diplomatické působení Milana Rastislava Štefánika v Japonsku

Průkopníkem veškerého diplomatického jednání byl bezpochyby předseda Československé národní rady, Tomáš Garrigue Masaryk, který navštívil Tokio v dubnu roku 1918. V jeho započaté práci následně pokračoval místopředseda ČsNR a generálmajor

⁸³ V červnu 1918 například legie zastavily vojsko generála Horvata, které mělo za cíl proniknout do Nikolska, jelikož by tím bylo ohroženo legionářské zázemí, které se zde právě nacházelo. (HAYASHI, s. 94)

⁸⁴ Jedná se o politické strany socialistů-revolucionářů a ruské sociální demokracie.

⁸⁵ BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie 4*. Praha: Knižní klub, 2015, s. 353. ISBN 978-80-242-5056-4.

⁸⁶ Grigorij Michajlovič Semjonov byl velitelem Bílé armády a vůdcem Zabajkalských kozáků. Dimitrij Horvat byl taktéž jedním z představitelů ruské Bílé armády.

⁸⁷ HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. In: OPAT, Jaroslav. *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995, s. 93. ISBN 80901971-0-8.

⁸⁸ LEVORA, Jan. Z historie československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků. *Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů*. Praha: Velvyslanectví Japonska v ČR, 2003, s. 2.

⁸⁹ Tato loď byla posléze využívána k zámořským obchodům s Dálným východem. (SLÁDEK, Zdeněk, s. 399)

⁹⁰ EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. V Brně: CPRESS, 2018, s. 234. ISBN 978-80-264-2232-7.

⁹¹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986, s. 412. 25-088-86.

francouzské armády, Milan Rastislav Štefánik, který v rámci francouzské vojenské mise dokázal vyjednat mnohé v prospěch legionářů, ale i vznikajícího Československa jako takového. Nemalem podílem tomuto přispěl i francouzský generál a hlavní velitel československých legií v Rusku, Maurice Janin (1862–1946), jenž byl vedoucím členem této mise. Cílem obou těchto osobností byla především reorganizace legií na Sibiři a vytvoření obranné východní fronty.⁹²

Štefánik do Japonska přicestoval dva měsíce od pobytu Masaryka, tedy v říjnu roku 1918. Společně se svým čtyřčlenným týmem, jehož součástí byl i spisovatel Ferdinand Pišecký (1879–1934), který zastával právě funkci pobočníka Štefánika,⁹³ doplul do Japonska, přesněji do přístavu Jokohamy 12. října 1918. V Tokiu se pak ubytoval v hotelu Imperiál a 13. října, tedy pouhý den na jeho příjezd, se již zúčastnil schůze na francouzském zastupitelském úřadě, kde se společně s francouzským velvyslancem poradil o dalším postupu. Představil mu také Pišeckého, jenž byl v jeho doprovodu, jakožto československého zástupce pro politické záležitosti v Japonsku. Pišecký zde měl totiž na základě dohody s Masarykem plnit funkci prozatímního chargé d'affaires⁹⁴.⁹⁵ Další den ze všeho nejdříve všichni tři společně navštívili tehdejšího ministra zahraničních věcí, Učidu Kósaie (1865–1936). Tato schůze byla pouze zdvořilostního rázu a Štefánik mu při ní projevil vděčnost za veškerou dosavadní materiální pomoc legiím a za uznání Československé národní rady z 9. září.⁹⁶ Dalšími představiteli, které oslovil, byli šéf diplomatického protokolu japonského Ministerstva zahraničních věcí, Saburi Sadao (1879–1929) a zástupce předsedy vlády Šidehara Kidžúrú. Urgoval u nich především za další a častější materiální pomoc a taktéž vyjádřil důležitost zajištění větší podpory japonského vojska na Sibiři legiím.⁹⁷ Argumentoval tím, že pokud by dopustili „aby československá armáda byla zničena, na věky bude tato skvrna lpěti na Japonsku“.⁹⁸

Můžeme opravdu konstatovat, že Štefánik ve svém poslání nezhálel, jelikož k dalšímu setkání, tentokrát s vrchním velitelem Hlavního vojenského štábu, Ueharou Júsakim (1856–1933), došlo den na setkání se Saburim, a to 16. října 1918.⁹⁹ Jelikož ve štábu byli

⁹² NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918). *Historický časopis: vědecký časopis o dějinách Slovenska a střední Evropy*. Bratislava: Slovak Academic Press, 41(2), s. 163. ISSN 0018-2575. Dostupné také z: <https://digitalnakniznica.cvtisr.sk/s/SckUIX0sDH>

⁹³ Především osobní deník tohoto spisovatele se stal důležitým pramenem o diplomatických jednání M. R. Štefánika v Tokiu.

⁹⁴ Tuto funkci nakonec zastával Václav Němec.

⁹⁵ LOCHMAN, Daniel. Diplomatická jednání M. R. Štefánika v Tokiu. *Nový Orient: odborný čtvrtletník Orientálního ústavu AV ČR*. Praha: Orientální ústav, 06.2009, 64(2), s. 58. ISSN 0029-5302. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:b4f4dd7b-09f8-478b-9d2a-f69abfdff33a>

⁹⁶ NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918), s. 163.

⁹⁷ LOCHMAN, Daniel. Diplomatická jednání M. R. Štefánika v Tokiu, s. 58.

⁹⁸ NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918), s. 163.

⁹⁹ NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918), s. 164.

protisovětské intervenci na Sibiři naklonění více než zástupci Ministerstva zahraničních věcí, apeloval na ně, aby japonská armáda vyslala své vyšší důstojníky k československým legiím a utvořili tam smíšený pluk, který by se skládal ze dvou japonských a jednoho československého praporu.¹⁰⁰

Štefánik tak ani ne za týden stihl navštívit zástupce jak Ministerstva zahraničních věcí, jak zástupce vojenské. Podařilo se mu ovšem prosadit schůzi i u předsedy vlády Hary Takašiho. Setkání bylo oficiálního rázu a Štefánik při něm vyjádřil české sympatie k Japonsku, dále také poděkoval za uznání Československé národní rady. Zmínil taktéž problematiku československých legií, přičemž předseda se nechal slyšet, že „jestli česká armáda v Sibiři zahyne, Japonsko se zavazuje, že nezapomene na Čechy, ale že jejich věc bude věcí Japonska“.¹⁰¹

Po setkání s japonským předsedou vlády Štefánik, jenž vyčkával příchodu generála M. Janina, nepodnikl žádné další kroky. Ve zbývajícím volném čase se zúčastnil pohřbu, kde vyjádřil soustrast legionáři, který zemřel v japonské nemocnici a sám se poté pro nemoc odebral na ozdravný pobyt v lázních *Mijanošita* v prefektuře Kanagawa.¹⁰² Tam pobyl pouhé čtyři dny, jelikož 24. října 1918 již očekával příjezd vedoucího francouzské vojenské mise v jokohamském přístavu. Janin převzal od toho dne veškerou iniciativu a podobně jako Štefánik navštívil mnoho důležitých osobností, především z řad zástupců z vojenských kruhů. Největším úspěchem mise by se však dalo označit dosažení audience u samotného císaře Jošihita (1879–1926). Dne 5. listopadu 1918 kolem jedenácté hodiny dopoledne byl nejprve přijat generál Janin a po něm generálmajor Štefánik.¹⁰³ Znamenalo to, že celá problematika československých legií a vzniku Československé republiky nebyla v očích Japonců brána na lehkou váhu.

Oficiální setkání s císařem bylo důležitým krokem ve Štefánikovu diplomatickém poslání a zároveň také upoutáním pozornosti československé otázky u tisku a veřejnosti. To, ale i fakt, že byla 14. října 1918 uznána ČsNR jakožto dočasná československá vláda, a Štefánik tak jmenován za ministra války, ale i vyhlášení československé samostatnosti Washingtonskou deklarací z 18. října, zapříčinilo, že byl Štefánik ke konci svého pobytu vyhledáván ve velkém měřítku japonským tiskem. Na rozdíl od jeho příjezdu, kdy mu nebyla oproti generálu Janinovi

¹⁰⁰ NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918). *Historický časopis: vědecký časopis o dějinách Slovenska a střední Evropy*. Bratislava: Slovak Academic Press, 41(2), s. 164. ISSN 0018-2575. Dostupné také z: <https://digitalnakniznica.cvtisr.sk/s/SckUIX0sDH>

¹⁰¹ NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918), tamtéž.

¹⁰² NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918), s. 165–166.

¹⁰³ NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918), s. 168.

věnována dostatečná pozornost, na konci svého pobytu se již plně věnoval schůzím s novináři a univerzitními profesory.¹⁰⁴ Jeho dvacetisedmidenní pobyt byl završen 8. listopadu, kdy společně s generálem Janinem odjeli 8. listopadu z Tokia do Kjóta, ze kterého následně cestovali do Šimonoseki a poté do ruského Vladivostoku. Tam pak pokračovali v jejich působení zhruba do ledna 1919. Při zpáteční cestě z Dálného východu však v květnu Štefánik tragicky zemřel v letecké nehodě při přistávání v Bratislavě. Své kondolence v reakci nato zaslali tokijskému legionářskému úřadu veškerí nejvyšší japonští představitelé, s nimiž se Štefánik v rámci jeho pobytu v Tokiu setkal.¹⁰⁵

¹⁰⁴ NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918). *Historický časopis: vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy*. Bratislava: Slovak Academic Press, 41(2), s. 168. ISSN 0018-2575. Dostupné také z: <https://digitalnakniznica.cvtisr.sk/s/SckUIX0sDH>

¹⁰⁵ LEVORA, Jan. Počátky diplomatických styků mezi ČSR a Japonskem. *Nový Orient: odborný čtvrtletník Orientálního ústavu AV ČR*. Praha: Orientální ústav, 6.1996, 51(6), s. 220. ISSN 0029-5302. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:c0f72c9b-f2b9-41de-9535-ff43b87ea8ac>

4. ZASTOUPENÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY V JAPONSKU V LETECH 1918–1921

Formování řádných diplomatických styků mezi japonskou a československou stranou nebylo snadné a potýkalo se s mnoha prvotními obtížemi. Přestože Čechoslováci společně s Japonci spolupracovali během první světové války ve věcech otázky Sibiře, za tohoto trvání spolupráce mezi oběma stranami však nikdy formální diplomatický vztah vymezen nebyl. Jako dočasné řešení se jevilo zřídit pouhý úřad, který by měl na starosti veškeré vojenské, ale i politické funkce, a to i přes to, že v tu dobu bylo Československo již plnohodnotným suverénním státem. V listopadu roku 1918 bylo proto otevřeno legionářské zastoupení v Tokiu, v jehož čele stál Václav Němec. Tento úřad nebyl nikdy oficiálního rázu, ačkoliv zde byla snaha, o to jmenovat Němce vyslancem Československé republiky, a proto se i zde vyskytují různé spekulace, které jeho působení přisuzují mnohem větší důležitost. Vyslanectví československé republiky vzniklo až o dva roky později, a to roku 1920. Pro účely této práce tedy budeme za oficiální datum pro navázání diplomatických styků mezi Československou republikou a Japonským císařstvím považovat právě 12. leden 1920.

4.1 Dočasné zastoupení legionářů v Japonsku

Japonskou deklarací o uznání Národní československé rady jakožto vedoucího orgánu armády ze září 1918 vznikla iniciativa co nejdříve upravit nové poměry mezi japonskou a československou stranou. Bylo proto zřízeno legionářské zastoupení, které plnilo veškeré vojenské, politické i konzulární funkce. O zřízení samotné se zasadil Milan Rastislav Štefánik, který byl tímto úkolem pověřen přímo Masarykem.¹⁰⁶ Během jeho návštěvy Japonska na sklonku října a listopadu 1918 se mu s představiteli japonské vlády a zástupci států Dohody podařilo diplomaticky vyjednat založení této instituce v Tokiu.¹⁰⁷ Stalo se tomu tak již 8. listopadu téhož roku. Do Úřadovny československé národní rady a prozatímního zastupitelství československé vlády v Tokiu byl 19. listopadu 1918 dosazen kapitán dr. Václav Němec (?), který byl do Japonska z Vladivostoku původně vyslán kapitánem dr. Václavem Girsou¹⁰⁸ (1875–1954) již 12. října, aby tam zřídil kurýrní službu.¹⁰⁹ Funkce zastupitele byla nejprve předurčena kapitánovi Ferdinandu Píseckému, po rozhodnutí Štefánika nicméně

¹⁰⁶ LEVORA, Jan. Z historie československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků. *Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů*. Praha: Velvyslanectví Japonska v ČR, 2003, s. 2.

¹⁰⁷ LEVORA, Jan. Z historie československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků, s. 2.

¹⁰⁸ Důvěrník československé vlády ve Vladivostoku.

¹⁰⁹ AMZV, Pařížský archiv. Zpráva o zřízení Úřadovny ČSNR v Tokiu a prozatímního zastupitelství čsl. vlády v Japonsku ze dne 16. ledna 1919, inv. č. 2462, kniha č. 22.

pověřil nakonec právě Němce, se kterým se v Japonsku osobně setkal. V dekretu z 8. listopadu se uvádí, že Němec bude vyřizovat „běžné věci administrativní, sledovati všecky zjevy týkající se Československé věci, o nichž bude podávati řádné, čestné zprávy Místopředsedovi Československé Národní Rady Generálu Štefánikovi. Bude jednati s úředními kruhy japonskými i spojeneckými v případě potřeby, bude udržovati styky s ostatními úřadovnými Československé Národní Rady“.¹¹⁰ Sám Němec míní, že svěřenou funkci bude vykonávat „jen v mezích faktické potřeby“ a tím je mu dána „možnost vyhnouti se různým formalitám, representačním povinnostem apod“. Očekával, že na jeho místo bude brzy akreditován řádný chargé d'affaires, a on poté bude zpět povolán do armády v Rusku.¹¹¹

Primárním úkolem po dobu jeho působení byly především různé vojenské záležitosti jako kupříkladu vyřizování dodávek zbraní, uniforem a léků, záchrana a následná repatriace českých zajatců v Rusku či třeba dozor nad legionářskými rekonvalescenty a invalidy, kteří byli z Vladivostoku převezeni do nemocnic amerického a japonského Červeného kříže, jejichž pobyt Němec ve zprávě z 16. ledna 1919 popisuje přibližně takto:

„Hoši jsou zde spokojeni, ovšem po domově touží všichni, a těší se zvláštní pozornosti a úctě veškeré japonské i cizinecké veřejnosti zdejší. ... Japonské ministerstvo války darovalo nám 80 kompletů uniform na ošacení těchto hochů, takže se vrátí hoši domů jako ‚japonská‘ část našeho vojska. V poslední době začali hoši vydávat svůj časopis...“¹¹²

Do jeho působnosti dále spadala repatriace evakuovaných čsl. vojáků, kterým taktéž vydával pasy a visa pro bezproblémový průběh. Na poli diplomatickém se pak snažil pouze o udržení přátelských vztahů, které zde navázal již generál Štefánik během svého pobytu. Díky tomu se mu dostávalo ochoty u Japonců i všech spojeneckých vyslanectví.¹¹³

Němec se ale potýkal i s mnoha těžkostmi, nemálo si například stěžoval na nedostatek zpráv a příkazů z Ruska i od vlasti, především od Ministerstva zahraničních věcí Československé republiky. Kdyby dle jeho slov „nebyla občas nějaká zpráva z domova v novinách[,] pomalu bych již snad ztratil víru, že existuje naše Republika, kterou ad interim mám zastupovat“.¹¹⁴ Prvotně měl problém i s ubytováním, kdy jako úřadovnu používal hotelový pokoj, přestože byla v Tokiu k dispozici prázdná budova zrušeného vyslanectví

¹¹⁰ AMZV, Pařížský archiv. Zpráva o zřízení Úřadovny ČSNR v Tokiu a prozatímního zastupitelství čsl. vlády v Japonsku ze dne 16. ledna 1919, inv. č. 2462, kniha č. 22.

¹¹¹ AMZV, Pařížský archiv. Zpráva o zřízení Úřadovny ČSNR v Tokiu a prozatímního zastupitelství čsl. vlády v Japonsku ze dne 16. ledna 1919.

¹¹² AMZV, Pařížský archiv. Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

rakouského.¹¹⁵ Celou situaci paradoxně nakonec zkomplikovalo i Štefánikovo přání, aby byl Němec jmenován řádným vyslancem, čímž by úřad získal oficiální ráz. Formou telegramu z 20. prosince 1918 pověřil Štefánik dr. Václava Girsu, aby předal zprávu o jmenování Němce vojenským atašé a prozatímním chargé d'affaires vlády republiky československé v Japonsku,¹¹⁶ Němec se však o plánovaném jmenování dozvěděl až při osobní návštěvě Štefánika v Šanghaji v únoru roku 1919, kde tento pověřovací list obdržel.¹¹⁷ Původní telegram se k němu tedy pravděpodobně nikdy nedostal. Novák po svém návratu listinu bez odkladu předložil japonskému ministrovi zahraničních věcí, od nějž dostal potvrzení a následně měl být uveden také do tamějšího diplomatického sboru. Ve svém dopise adresovaném E. Benešovi však upozorňuje, že se nachází v problematickém postavení, jelikož Japonsko nebylo stále uvědomeno o ustanovení československé vlády, tudíž ji také neuznalo, a on sám tedy poukazuje na důležitost brzkého akreditování vyslance definitivního.¹¹⁸ Přese všechno urgování ze strany Ministerstva zahraničních věcí ČSR nedošlo ani k rychlému vyslání jeho zástupce, ani k objasnění věci ohledně jeho akreditace. Přestože Němce japonská vláda v květnu 1919 uznala jakožto chargé d'affaires ad interim s tím, že oficiální pověřovací listina bude později doložena,¹¹⁹ vyslancem se dle MZV nikdy doopravdy nestal. Štefánik totiž jednal neoprávněně bez plné moci, a navíc byl Němec podřízen legionářskému Úřadu mimořádného plnomocníka ČSR pro Dálný Východ¹²⁰ a nikoliv Ministerstvu zahraničních věcí ČSR, a proto ho i v dochovaných japonských dokumentacích Japonci nazývali pouhým delegátem Československé národní rady.¹²¹ Nemůžeme ale konstatovat, že jeho role v tomto úřadě nebyla důležitá, jelikož se svou prací ve spolupráci s Janem Letzelem¹²² a japonskou vládou zasadil minimálně o hladký průběh repatriace našich vojsk přes Japonsko. Mimo jiné také v této

¹¹⁵ AMZV, Pařížský archiv. Zpráva o zřízení Úřadovny ČSNR v Tokiu a prozatímního zastupitelství čl. vlády v Japonsku ze dne 16. ledna 1919, inv. č. 2462, kniha č. 22.

¹¹⁶ LEVORA, Jan. Počátky diplomatických styků mezi ČSR a Japonskem. *Nový Orient: odborný čtvrtletník Orientálního ústavu AV ČR*. Praha: Orientální ústav, 6.1996, 51(6), s. 218. ISSN 0029-5302. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:c0f72c9b-f2b9-41de-9535-ff43b87ea8ac>

¹¹⁷ LEVORA, Jan. Počátky diplomatických styků mezi ČSR a Japonskem, s. 219.

¹¹⁸ AMZV, Pařížský archiv. Zpráva o přítomném stavu československých záležitostí v Japonsku ze dne 21. března 1919, inv. č. 2466, kniha č. 22.

¹¹⁹ AMZV, Pařížský archiv. Zpráva o přítomném stavu československých záležitostí v Japonsku ze dne 21. března 1919.

¹²⁰ Legionářský úřad nediplomatického charakteru, který sídlil v Charbině a v jehož vedení byl JUDr. Miloš Hess (1885–1946).

¹²¹ LEVORA, Jan. Z historie československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků. *Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů*. Praha: Velvyslanectví Japonska v ČR, 2003, s. 2.

¹²² Architekt, jenž v Tokiu žil společně s Němcem a vypomáhal v činnostech československého úřadu. Společně s Němcem zajišťovali lodní transport legionářů z Vladivostoku včetně vyjednávání pronájmu lodí tomu určených. Mimo jiné také tlumočil z japonštiny. Později mu byla Němcem udělena funkce obchodního atašé.

souvislosti usiloval o založení československo-japonské obchodní společnosti, díky které by se tak dovážela například měď, perleť, čaj, výrobky z bambusu či zázvor.

K Němcovu vytouženému přímému kontaktu s československou vládou došlo až 5. srpna 1919, kdy do Japonska připlulo poselstvo, které v Tokiu pobýlo čtyři dny. Němec zajistil, aby politický oddíl poselstva během tohoto krátkého času alespoň navštívil zástupce japonské vlády. Československý delegát František Václav Krejčí¹²³ (1867–1941) s několika dalšími členy se tak setkal s ministrem zahraničních věcí, s vojenským ministrem a také ze zdvořilosti navštívil i generální štáb pozemní armády. Při schůzích zdůrazňoval především důležitost brzkého návratu československého vojska do vlasti a československo-japonské spolupráce. Poselstvo bylo na všech místech přijato velmi přátelsky a v den jeho odjezdu do Vladivostoku byl dokonce uspořádán banket, který zajistil tehdejší místopředseda vlády, Šidehara Kidžúró.¹²⁴

4.2 Oficiální zastoupení Československé republiky v Japonsku

Dočasné zastoupení legionářů mělo krátkého trvání, jelikož po rozhodnutí pro evakuaci československých legionářů zaniklo. Navíc již dávno předtím, se vznikem suverénního státu Československé republiky, bylo v zájmu neudržovat styky pouze vojenského charakteru, nýbrž udržovat diplomatické styky oficiální, jelikož jedním z nabytých práv bylo i právo legace, tedy možnost jmenovat své diplomatické zástupce, a naopak i povinnost přijímat diplomatické zástupce cizích států,¹²⁵ na což i sám Němec několikrát upozorňoval. Byla zde tedy touha zřídit stálou diplomatickou misi namísto prozatímní mise nediplomatické, kterou představoval právě tento úřad. Celý proces byl nicméně velmi pomalý. Přestože vysílený a diplomaticky nekvalifikovaný Němec v osobním dopise ze 4. srpna 1919 žádal o propuštění a návrat na Sibiř,¹²⁶ vhodná osoba k reprezentaci státu se našla až dva roky po založení legionářského zastoupení, a tou byl Karel Pergler (1882–1954).

4.2.1 Vyslanec Karel Pergler

Ke vzniku řádného vyslanectví Československé republiky v Japonsku došlo 12. ledna roku 1920, kdy byl diplomatovi Karlovi Perglerovi bez žádných námitek udělen *agrément*¹²⁷

¹²³ Poslanec a pozdější senátor československé sociální demokracie, jenž byl v čele poselstva k sibiřským legiím.

¹²⁴ AMZV. Politické zprávy Tokio 1918–1920. Nóta adresovaná ministru zahraničních věcí Edvardu Benešovi ze dne 11. srpna 1919, zn. 3/1919.

¹²⁵ GULLOVÁ, Soňa. *Mezinárodní obchodní a diplomatický protokol*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2013, s. 165. ISBN 978-80-247-4418-6.

¹²⁶ AMZV, Pařížský archiv. Osobní zpráva Dr. V. Němce ze dne 4. srpna 1919, inv. č. 2474, kniha č. 22.

¹²⁷ Vyjádření ochoty na svém území přijmout vyslance vysílajícího státu. (GULLOVÁ, s. 161)

od japonské vlády.¹²⁸ Dne 15. února mu byl předán úřad jeho předchůdcem Václavem Němcem, a aby mohl Pergler co nejdříve začít plnohodnotně vykonávat svou funkci, bylo mu japonským ministerstvem zahraničních věcí formálně oznámeno, že ho uznávají jakožto mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra ČSR. Pověřovací listiny Pergler předal později na audienci u tehdy ještě korunního prince Hirohita v Tokiu dne 14. dubna toho stejného roku.¹²⁹ Audience byla přeložena kvůli dlouho přetrvávající nemoci císaře Jošihita, který v tu dobu pobýval v jednom z jeho letních sídel mimo Tokio. Z toho důvodu nového vyslance přijal právě také netradičně v zastoupení císaře korunní princ. Sám Pergler za těchto podmínek audienci očekával někdy v březnu, došlo k ní ale až po třech měsících od jeho příjezdu.

Již 21. února 1920 adresoval Pergler krátký dopis Benešovi, ve kterém sděluje dojmy ze svého prvního týdne v Tokiu. Uvádí v něm například, že během těchto dní ještě za přítomnosti Němce vykonal mimo jiné zdvořilostní návštěvu u ministra zahraničních věcí Učidy. Při této příležitosti ministrovi osobně poděkoval především za japonskou pomoc během evakuace legionářů ze Sibíře. Pergler byl prý přijat velmi srdečně a bez jakýchkoliv předsudků byl taktéž akceptovaný celým diplomatickým sborem v Japonsku,¹³⁰ jemuž obratem jakožto první řádný vyslanec ČSR v Tokiu rozeslal, jak to již bývá zvykem, oznámení o nástupu do funkce.

Pro Perglerův úřad byla příznačná především snaha o ustanovení celé řady nových československo-japonských bilaterálních smluv. Právnicky vzdělaný Pergler si sice uvědomoval, že jakožto vyslanec nemá právo k podepisování smluv a bylo by k tomu zapotřebí jedině plné moci, ale dovolil si upozornit na důležitost k časnému jednání a o toto zplnomocnění československé ministerstvo požádal. Důležitost přisuzoval nespolehání se na mezinárodní právo a zvyklosti ve věcech konzulárních a navrhoval, aby ČSR ustanovila konzulární smlouvu, ve které by kromě práva zřízení vyslanectví a konzulárního úřadu byly doplněny další podrobnosti. Obdobně naznačil potřebu smlouvy o vzájemném vydávání zločinců, především pak smluv obchodních, a to včetně smluv o ochraně obchodních známek a patentů. Soudil tak především z důvodu otevření japonského konzulátu v Hamburku, díky čemuž Německo představovalo značného konkurenta. Jestliže by ČSR dle jeho slov tyto smluvní poměry také co nejrychleji neupravila, ztratila by tak „možnost značného exportu nejen do Japonska, ale do

¹²⁸ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920, č. j. 1062/20, inv. č. 1.

¹²⁹ Navázání diplomatických styků a meziválečný vývoj. *Velvyslanectví České republiky v Tokiu* [online]. 28. 11. 2005 [cit. 2021-5-6]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/tokyo/cz/vzajemne_vztahy/politicke_vztahy_historie_a_soucasnost/navazani_diplomatickych_styku_a.html

¹³⁰ AMZV, Diplomatický protokol 1918–1939. Nóta adresovaná ministru zahraničních věcí Edvardu Benešovi ze dne 21. února 1920, č. j. 8287/20, k. č. 4.

orientu vůbec“.¹³¹ Otázce obchodní a konzulární se věnuje taktéž v dopise ze dne 22. března 1920, kde oznamuje, že dosavadní obchodní atašé Jan Letzel vycestoval do Prahy, aby urovnal obchodní vztahy s Japonskem. Smyslem této cesty bylo uspišení rozhodnutí, zda se v Japonsku zřídí konzulární úřad a zda Letzelovi tato agenda zůstane. Pakliže by se tento úřad zřídil, na toto místo Pergler doporučil právě Letzela, který zná japonské poměry a má již velmi dobré obchodní zkušenosti. V dopise také dále uvádí, že by bylo výhodné, aby konzulát sídlil v Kóbe a personál, aby byl vybrán z osob již pobývajících v Japonsku.¹³² Můžeme také konstatovat, že se Pergler orientoval nejen na Japonsko, ve kterém reprezentoval republiku, ale taktéž třeba na Čínu. Ve zprávách pro československé MZV totiž neopomenul zmínit nutnost navázat formální diplomatické vztahy také s ní a pokud ne těchto,¹³³ tak alespoň vztahů obchodních. Soudil tak, jelikož měl za to, že by Čína v tomto ohledu mohla nabídnout lepší pole příležitostí než Japonsko.¹³⁴

Podobně jako předtím Němec, měl na starosti Pergler informování československého Ministerstva zahraničních věcí o situaci na Sibiři, nad níž plnil dohled. Vzhledem k nedostatku zpráv však činil zpočátku velmi omezeně a vycházel především z ústně předaných informací. Ještě první měsíc svého působení však předal sdělení o organizaci japonské armády. Dozvídáme se tak například o tom, že japonská armáda měla v té době k dispozici 7 až 10 tanků, nejnovější zbraně z roku 1918, 20 tisíc mužů na Sibiři a 30 tisíc v Koreji a v neposlední řadě také třeba dva tisíce poštovních holubů. Dále víme, že v japonské armádě vládla velmi přísná disciplína, kdy se „[j]aponský voják, rovněž jako v býv. Rakousku a Německu se před svým představeným tř[ásl]“.¹³⁵ Na základě důvěrných informací předpokládal, že se Japonci sice pomalu stáhnou ze Sibiře, ale že se budou stále držet v Mandžusku, anexi ruské části Sachalinu již považují za definitivum a dalším cílem sféry jejich vlivu bude Kamčatka.¹³⁶ Z jeho zpráv si můžeme v první řadě všimnout problému duální politiky, souběžně ale také i diplomacie, kdy se k otázce intervence předseda vlády Hara vyjádřil jako o pouhém poskytnutí pomoci Čechoslovákům a ochraně železnic, kdežto důstojník generálního štábu, generálmajor Takajanagi Jasutaró (1870–1951) hovoří o této pomoci jako o pouhém prostředku či jakési

¹³¹ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918-1920. Zpráva o mezinárodních a mezistátních smlouvách ze dne 9. března 1920, inv. č. 9.

¹³² AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920. Nóta adresovaná ministru zahraničních věcí Edvardu Benešovi, zn. 22/3, č. inv. 13.

¹³³ Po zrušení vladivostockého Úřadu plnomocníka ČSR pro Dálný východ v čele s podplukovníkem Milošem Hessem a dalším zastoupení v Šanghaji a Charbinu jsme ve styku s Čínou využívali francouzského generálního konzulátu v Šanghaji, kam byl přidělen i legislativní rada Rudolf Weinzetl. (AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920, č. j. 4318/20, č. inv. 135)

¹³⁴ AMZV, tamtéž. Zpráva o mezinárodních a mezistátních smlouvách ze dne 9. března 1920, inv. č. 9.

¹³⁵ AMZV, tamtéž. Zpráva o organizaci japonské armády ze dne 25. ledna 1920, č. j. 20885/20.

¹³⁶ AMZV, tamtéž. Zpráva o organizaci japonské armády ze dne 25. ledna 1920.

zámince k cíli, přičemž intervence dle něj nebude ukončena a císařství hodlá dělat takzvanou „velkou sibiřskou politiku“, kterou zamýšleli prosazovat.¹³⁷ Na základě informací jednoho člena panské sněmovny docházelo prý také k tajnému vyjednávání vojenských úřadů průběžně s vyjednáváním zahraničního ministerstva s cizími státy. Vojenské úřady, které se měly primárně starat o obranu země tedy zasahovali do politiky, jež nespadala do jejich kompetence. Na stranu druhou, ministerstvo ovšem nemělo dostatečně zorganizovanou informační agendu, a tudíž nemělo toliko zpráv jako generální štáb. Navíc různá diplomatická místa nebyla obsazována dostatečně kvalifikovanými pracovníky, a tak bylo pouze přirozeným následkem, že vojenské kruhy zasahovaly do práv politických institucí.¹³⁸ Pergler upozorňoval ale také na to, že japonská veřejnost naopak s intervencí nesouhlasila a viděla jí jako bezúčelnou. Sám proto apeloval, aby japonská vláda dala na „přání a tužby nejširších vrstev lidových a zvláště obchodníků, kteří se stanou důležitým činitelem v budoucích rusko-japonských stycích“.¹³⁹

Do působnosti úřadu mimo jiné spadala propagační činnost, která byla pro ranou republiku klíčová. Čelit bylo zapotřebí obzvláště nepřátelské propagandě ze strany Maďarů a Němců či třeba i Američanů a Britů. Jako příklad takové protipropagandy uvádí Pergler v jedné ze svých zpráv určených pražskému ústředí článek profesora Marshalla Browna (1875–1966) otištěný v *North American Review*, ve kterém se autor zmiňuje o připuštění anexe více než tři milionů Němců k ČSR jako o chybě na mírové konferenci. Nepříznivé zprávy se však objevovaly mnohdy i v japonském tisku, a to v souvislosti s chajlarským incidentem¹⁴⁰, kdy se o legionářích psalo, že „páchají však ukrutnosti větší než bolševici, Číňané a banditi nejhorší. Naše [japonské] vojsko jest nyní obklopeno bolševiky, Čechy a jinými nepřáteli“.¹⁴¹ Boj proti těmto postojům se však jevil jako těžkým břemenem, jelikož se Perglerovi z počátku nedostávalo zpráv z domova, obdobně jako dříve jeho předchůdci Němcovi.¹⁴² Samozřejmě se objevovaly i pozitivní ohlasy, jedním z nich je třeba článek o poměrech v ČSR z 20. července

¹³⁷ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920. Zpráva o odvolání japonských vojsk ze Sibíře ze dne 4. března 1920, č. j. 9469/20.

¹³⁸ AMZV, tamtéž. Nóta Ministerstvu zahraničních věcí o dvojí politice v Japonsku ze dne 2. dubna 1920, č. j. 11321/20, č. inv. 22.

¹³⁹ AMZV, tamtéž. Zpráva o odvolání japonských vojsk ze Sibíře ze dne 4. března 1920, č. j. 9469/20.

¹⁴⁰ Incident z 11. dubna 1920, při kterém bylo na chajlarském nádraží zraněno sedm československých vojáků a dva zabiti. Přestřelka byla iniciována japonským a Semjonovým vojskem ve vidině získání obrněného vlaku *broněviku* Orlík. Japonci poté hrozili další přímou vojenskou konfrontací, pokud by legionáři na ultimátum nepřistoupili, což by ve výsledku ohrozilo jejich evakuaci. Spor byl však nakonec urovnán. (LOCHMAN, Daniel. Chajlarský incident aneb Čechoslováci a Japonci na Sibíři. *Historie a vojenství: Časopis Historického ústavu Armády ČR*. Praha: Magnet-Press, 27. listopadu 2009, 58(4), s. 47-53. ISSN 0018-2583. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:0887b273-728c-11ea-ad5f-001b63bd97ba>)

¹⁴¹ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918-1920. Zpráva Ministerstvu národní obrany ze dne 24. května 1920, č. j. 21367/20, č. inv. 44.

¹⁴² AMZV, tamtéž. Zpráva o nepřátelské propagandě ze dne 21. března 1920, č.j. 14840/20, č. inv. 12.

1920 otisknutý v tokijském deníku *Asahi*. Japonci v něm upřímně blahopřejí nově zvolenému prezidentu za nové ústavy, T. G. Masarykovi a také například obdivují volební zákon, jenž přiznává volební právo jak mužů, tak i žen.¹⁴³ Dále se v novinách *Jokohama Boeki* dne 30. srpna t. r. otiskl článek jednoho vysoce postaveného vojenského úředníka, který se právě do Japonska vrátil ze své cesty z Evropy. Nově vzniklou republiku popisuje těmito vlídnými slovy:

„Československá Republika, nově vzniklý stát, měla nejbohatší zásoby potravin i tehdy, když byla součástí Rakouska, takže v přítomné době má jich mnohem větší množství nežli rakouská republika a není slyšeti stížnosti do nedostatku viktualií. Češi mají dobré zásoby pšeničné mouky a masa. V hotelích předkládají chutné pokrmy. Do kávy nepoužívají jako v jiných zemích sacharinu, nýbrž skutečného cukru. Praha, hlavní město republiky, jest krásné město a sídlo presidenta Masaryka jest opravdový palác, jemuž podobného lze zřídka viděti i v ostatních evropských zemích. Všude chovají se lidé k Japoncům přátelsky...“¹⁴⁴

Již v počátku svého působení Pergler spoléhal na to, že bude v Tokiu umístěn pouze dočasně. V dopise ze dne 23. března 1920, tedy měsíc na jeho příjezd do Japonska, naléhal na Edvarda Beneše, aby byl co nejdříve po vyřešení sibiřské otázky přeložen tam, kde by se uplatnil lépe.¹⁴⁵ Představoval si, že by se tak mohlo stát na podzim téhož roku, kdy dojde k jednomu roku od jeho jmenování vyslancem pro Japonsko. Za opodstatněné to považoval především z důvodu propagandy proti ČSR, proti které kvůli nedostatku informací v Japonsku moc nezmohl. Požadoval sdělení jeho odchodu Benešem a podotkl, že není potřeba odevzdávat odvolací listiny osobně, nýbrž by je jeho nástupce odevzdal při předložení pověřovacích listin, aby celá záležitost nebyla zdržována.¹⁴⁶ Dopis však nikdy nebyl odeslán¹⁴⁷ a Perglerovo působení nakonec ukončila aféra, ve které sehrál roli úředník a jeho asistent Novák (?). Dne 20. října 1920 zaslal Beneš na vyslanectví v Tokiu telegram, ve kterém informuje o zahájení disciplinárního vyšetřování pro zneužívání úředního titulu a pro zneužití úřední moci ve věcech dopisů Longhenových proti Novákovi.¹⁴⁸ Pergler se o tomto všem dozvěděl až po Novákově

¹⁴³ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920. Zpráva o článku o ČSR otisknutém v deníku *Tókjó Asahi Šimbun* ze dne 26. července 1920, č. j. 26794/20, č. inv. 70.

¹⁴⁴ AMZV, tamtéž. Zpráva o japonské hlase o Československé republice ze dne 31. srpna 1920, č. inv. 90.

¹⁴⁵ Karel Pergler měl být jmenován *chargé d'affaires* ve Washingtonu, *agrément* mu však Spojenými státy nebyl udělen a pověřen byl nakonec Jan Masaryk. Po dohodě s Edvardem Benešem byl Pergler nakonec vyslán do Tokia, s tím, že mu byl dále přislíben úřad v Londýně.

¹⁴⁶ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920. Zpráva adresovaná Edvardu Benešovi ze dne 23. března 1920, č. inv. 17.

¹⁴⁷ AMZV, Politické zprávy Tokio 1921. Telegram ze dne 9. ledna 1921, č. j. 3278/21, č. inv. 7.

¹⁴⁸ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920. Telegram o zavedení disciplinárního vyšetřování proti Novákovi ze dne 20. října 1920, č. j. 3987/20, č. inv. 111.

odjezdu 29. prosince do Ameriky, kdy se k němu dostaly kopie všech zpráv, které před ním Novák utajil. Dne 31. prosince Beneš potvrdil, že dle všech známek a zpráv nasvědčuje vše k jeho podvodům, klepům a lžím.¹⁴⁹ Sám Pergler usuzoval, že šlo o podvody pro získání peněz či o kompletní diskreditování Beneše a spiknutí na rozvrat republiky.¹⁵⁰ S pomocí japonské vlády bylo nařizeno zadržení Nováka v Seattlu i ve Vancouveru a zároveň se požádalo o právo jeho převozu do Japonska, kde by byl následně souzen.¹⁵¹ Počátkem února 1921 byl vydán japonským úřadům.¹⁵²

Dne 1. března po záležitosti s Němcem požádal Pergler o dovolenou v měsících červen, červenec, srpen 1921.¹⁵³ Dovolena mu byla povolena a na místo zástupce v jeho nepřítomnosti byl navržen Rudolf Weinzetl (1867–1933).¹⁵⁴ Beneš nicméně Perglera zároveň upozornil na to, že jelikož celá aféra vzbudila pozornost veřejnosti, bylo zahájeno disciplinární řízení, jehož výsledek bude sdělen prezidentovi Masarykovi. Perglera zatím do Prahy úředně nevolal, nicméně mu vyřídil, aby během dovolené sice jednal, jak uzná za vhodné, ale aby se mezitím zdržel veřejného vystupování. O jeho pozici se následně rozhodne dle výsledku vyšetřování.¹⁵⁵ Spádem věcí této neudržitelné situace na úřadě již však 23. března téhož roku po dohodě s prezidentem nařizuje, aby si Pergler vzal dovolenou ihned a předal legaci Weinzetlovi ad interim, jak bylo domluveno.¹⁵⁶ Pergler tedy obratem telegrafoval Weinzetlovi do Peking, aby přijel k okamžitému převzetí úřadu a nucen ohledy na zájmy a prestiž republiky požádal o povolání do Prahy.¹⁵⁷ Do ČSR pak Pergler přes Spojené státy odcestoval 7. června 1921, tedy sedmáct měsíců od jeho jmenování.¹⁵⁸

4.2.2 Vyslanec František Chvalkovský

Po odvolání Karla Perglera v červnu roku 1921 pod oficiální záminkou nynějšího *régime* zahraniční politiky, byl prozatímně povolán jakožto chargé d'affaires ad interim Rudolf Weinzetl, který dříve vykonával funkci legačního rady ve Vladivostoku. Krátce na to byl československým ministerstvem požádán, aby u japonské vlády obstaral *agrément* pro mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra JUDr. Františka Chvalkovského

¹⁴⁹ AMZV, Politické zprávy Tokio 1918–1920. Telegram ze dne 31. prosince 1920, č. j. 4430/20, č. inv. 140.

¹⁵⁰ AMZV, Politické zprávy Tokio 1921. Telegram ze dne 6. ledna 1921, č. j. 3265/21, č. inv. 4.

¹⁵¹ AMZV, tamtéž. Telegram ze dne 10. ledna 1921, č. j. 3293/21, č. inv. 8.

¹⁵² AMZV, tamtéž. Telegram ze dne 9. února 1921, č. j. 3472/21, č. inv. 21.

¹⁵³ Tamtéž. Telegram ze dne 1. března 1921, č. j. 3595/21, č. inv. 29.

¹⁵⁴ Tamtéž. Telegram o povolení Perglerovy dovolené, č. j. 4890/31.

¹⁵⁵ Tamtéž. Telegram od Edvarda Beneše, č. j. 5123/40, č. inv. 31.

¹⁵⁶ Tamtéž. Telegram ze dne 23. března 1921, č. j. 5020/38, č. inv. 44.

¹⁵⁷ Tamtéž. Telegram ze dne 26. března 1921, č. j. 3765/21, č. inv. 45.

¹⁵⁸ Tamtéž. Telegram ze dne 19. května 1921, č. j. 4150, č. inv. 52.

(1885–1945)¹⁵⁹.¹⁶⁰ Záležitost proběhla bez jakýchkoliv problémů a Japonsko navrhovaného diplomatického zástupce schválilo ještě na konci června téhož roku.¹⁶¹ *Lettres de rappel*, tzn. odvolací listiny pro Perglera měl s sebou pak Chvalkovský přivést společně s listinami pověřovacími.¹⁶² Z Prahy odjel dle příkazu 2. července a z Paříže pak 14. července do Spojených států,¹⁶³ ve kterých se v New Yorku setkal se zástupci zdejšího československého konzulátu. Ve Washingtonu a v Montrealu dále předal vyznamenání válečného kříže, čímž byl pověřen a poté pokračoval ve své cestě do Vancouveru. Již 6. srpna Chvalkovský adresoval svůj první dopis ministerstvu, ke kterému přiložil politickou zprávu sepsanou legačním radou Weinzetlem.¹⁶⁴ Ze Spojených států pak připlul 27. srpna téhož roku do Jokohamy, kde na něj již čekala československá legace v čele s prozatímním vyslancem Weinzetlem. Ihned po jeho příjezdu byl vyhledán tiskem a interviewován na lodi i později na legaci. Rozhovor dal téměř všem tokijským novinám, ale i novinám vydávaných v angličtině, jmenovitě deníkům *The Japan Advertiser* a *Japan Times and Mail*.¹⁶⁵ Ve stejný den jeho příjezdu převzal Chvalkovský ještě protokolární zprávu úřadu a prostřednictvím telegramu oznámil nastoupení do služby.¹⁶⁶ Po ohlášení příjezdu u ministra zahraničních věcí byl stanoven den oficiální audience, a to na 31. srpen. Vzhledem k tomu, že byl císař stále nemocen a korunní princ Hirohito nebyl přítomen, v jejich zastoupení převzal pověřovací listiny Chvalkovského a odvolací listiny Perglera právě ministr zahraničních věcí Kósai Učida. Dne 2. září pak tyto listiny předal ministr císaři, který v tu dobu přebýval v Nikkó.¹⁶⁷

Chvalkovský ve svých prvních dnech vykonal oficiální zdvořilostní návštěvy u zástupce ministra zahraničních věcí Hanihary Masanaa (1876–1934), u ředitele sekce pro záležitosti Evropy Macudairy Cuneoa (1877–1949), u předsedy vlády Hary Takašiho, u ministra císařského domu Makina Nobuakiho a jiné. Mimo to navštívil také vyslance ostatních vysílajících států v Japonsku. Seznámil se také s jmenovaným vyslancem pro ČSR, Nagaokou Harukazuem (1877–1949), který se právě chystal odjet v říjnu do Prahy. Dne 3. září se taktéž zúčastnil uvítání korunního prince, jenž se právě vrátil ze své šestiměsíční cesty v Evropě. Při této příležitosti, kdy byl přítomen celý diplomatický sbor v Japonsku, princ vyslovil potěšení,

¹⁵⁹ Bývalý advokát, parlamentní referent zúčastněný při jednání o československé ústavě, ředitel politického oddělení MZV a náčelník československé delegace na konferenci v Římě.

¹⁶⁰ AMZV, Politické zprávy 1921. Telegram ze dne 23. června 1921, č. j. 5733/49, č. inv. 65.

¹⁶¹ AMZV, tamtéž. Telegram ze dne 28. června 1921, č. j. 4369/21, č. inv. 66.

¹⁶² AMZV, Diplomatický protokol. *Lettres de rappel* pro vyslance Perglera, zn. 17./2., č. j. 18983/21.

¹⁶³ AMZV, Diplomatický protokol. Odjezd p. vyslance Dr. Chvalkovského a dotaz ohledně bývalého vyslance Perglera, zn. 17./2., č. j. 19059/21.

¹⁶⁴ AMZV, Politické zprávy 1921. Řádná politická zpráva ze dne 6. srpna 1921, č. j. 36361/21, č. inv. 83.

¹⁶⁵ AMZV, tamtéž. Řádná politická zpráva ze dne 29. října 1921, č. j. 1277/28, č. inv. 105.

¹⁶⁶ Tamtéž. Telegram ze dne 27. srpna 1921, č. j. 4719/21, č. inv. 87.

¹⁶⁷ Tamtéž. Mimořádná politická zpráva ze dne 7. září 1921, č. j. 36362/21, č. inv. 90.

že měl v Římě tu čest se osobně potkat a seznámit se s prezidentem Masarykem,¹⁶⁸ což jistě Chvalkovského potěšilo.

Obdobně jako jeho předchůdce Pergler pociťoval nový vyslanec nutnost ukotvení obchodních vztahů mezi ČSR a Japonskem. V zastoupení československé vlády se tedy zasadil o zahájení jednání o obchodní smlouvě. V této návaznosti byl díky tomu zřízen výbor na japonském Ministerstvu zahraničních věcí, který měl na starosti právě uzavírání obchodních smluv s novými státy. O věci prý Chvalkovský jednal také s vyslancem pro ČSR, Nagaokou, kterému byl udělen úkol prostudovat obchodní poměry v ČSR. Na základě jeho informací se pak jednání mělo zahájit, buď v Japonsku nebo v Praze, podle toho, jak se vlády dohodnou.¹⁶⁹ Vyjednávání bylo však stále v počáteční fázi, jelikož první československo-japonská obchodní smlouva s doložkou nejvyšších výhod byla sjednána až koncem října 1925.¹⁷⁰

Za působení Chvalkovského se úřad pokoušel pomoci v problematické situaci, která nastala ve Vladivostoku. Převrat v Přímoří iniciován Japonci¹⁷¹ způsobil úplnou izolaci tohoto území od svého okolí. Místní vláda v tomto důsledku neměla finanční zdroje, a tak měla v úmyslu zabavit sklady československé Centrokomise, které se nacházely právě ve Vladivostoku.¹⁷² Na začátku srpna roku 1921 společnosti tedy zkonfiskovala veškeré suroviny a zároveň na základě prohlídky skladů udělila Centrokomisi pokutu za nevyčleněné zboží.¹⁷³ Pražské ústředí proto vladivostocké pobočce vydala příkaz, aby se toto zboží urychleně rozprodalo. Jelikož nebylo nikoho, kdo by účinně hájil československé zájmy, pověřilo Ministerstvo zahraničních věcí veškeré své legace včetně té v Japonsku, aby požádala vlády přijímajících států o ochranu skladů prostřednictvím svých vladivostockých konzulátů.¹⁷⁴ Chvalkovskému tedy bylo telegrafováno, aby sjednal „potřebnou ochranu japonskou vládou a tamějším diplomatickým sborem“.¹⁷⁵ Japonský konzul ve Vladivostoku sice slíbil jeho

¹⁶⁸ AMZV, Politické zprávy Tokio 1921. Mimořádná politická zpráva ze dne 7. září 1921, č. j. 36362/21, č. inv. 90.

¹⁶⁹ AMZV, tamtéž. Řádná politická zpráva ze dne 29. října 1921, č. j. 1277/28, č. inv. 105.

¹⁷⁰ LEVORA, Jan. Z historie československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků. *Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů*. Praha: Velvyslanectví Japonska v ČR, 2003, s. 3.

¹⁷¹ Japonské velení zorganizovalo převrat, při kterém dopravilo Semjonovo vojsko, které při povstání odzbrojilo vládní jednotky. K moci se následně dostala dosazená loutková vláda Merkulových. (SLÁDEK, Zdeněk, s. 401)

¹⁷² Centrokomise neboli celým názvem Československá ústřední hospodářská komise, byla soukromá společnost, která se zabývala se exportní a importní činností spojenou s evakuací československého vojska a ve Vladivostoku působila od roku 1920 do roku 1923. Pobočku měla taktéž v jednom z japonských přístavů, kde zajišťovala nákupy zboží, jeho přepravu i finanční transakce. (SLÁDEK, Zdeněk, s. 398)

¹⁷³ V Centrokomisi se projevovala demoralizace a celková neprofesionalita personálu. Na jaře roku 1921 byl například viděn, jak z lodě Legie vynáší zboží, aby nemuseli platit clo. (SLÁDEK, Zdeněk, s. 401)

¹⁷⁴ SLÁDEK, Zdeněk. Osudy legionářské "Centrokomise" ve Vladivostoku. *Slovanský přehled: sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského*. Praha: typ. F. Šimáček, 1973, 59(5), s. 402. ISSN 0037-6922. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:9cb60c34-5276-11e1-8339-001143e3f55c>

¹⁷⁵ AMZV, Politické zprávy 1921. Telegram ze dne 26. listopadu 1921, č. j. 6858/64, č. inv. 111.

podporu, nicméně si výsledkem těchto diplomatických zákroků nebyl jistý, a to zejména pro dvojí politiku japonského generálního štábu. Situace se dle předpokladů nevyvíjela dle veškerých plánů a v důsledku nečinnosti japonského velení místní vláda, která měla v této záležitosti zcela volnou ruku, nařídila zatknutí ředitele Centrokomise a správce skladů. Sklad byl následně zapečetěn a hlídán. Za nevyčlené zboží byla taktéž vyměřena pokuta ve výši dva a půl miliónů jenů.¹⁷⁶ Nakonec se československé vedení dohodlo na podrobení části likvidačního skladu tamní vládě, která nicméně zabavila zásoby všechny. Zbytek zboží se Centrokomise pokoušela prodat pouze marně, navíc vagóny se zbraněmi a střelivem, které se jako jediné daly prodat velice snadno, Japonci při stažení se z Ruska odvezli s sebou. Dne 25. října 1922 vstoupila do Vladivostoku sovětská vojska a Centrokomisi byl ve výsledku vladivostockým soudem udělena opět vysoká pokuta za porušování celních předpisů a sklad byl zabaven.¹⁷⁷

¹⁷⁶ SLÁDEK, Zdeněk. Osudy legionářské "Centrokomise" ve Vladivostoku. *Slovanský přehled: sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského*. Praha: typ. F. Šimáček, 1973, 59(5), s. 402.

¹⁷⁷ SLÁDEK, Zdeněk. Osudy legionářské "Centrokomise" ve Vladivostoku, s. 404.

5. VZNIK OFICIÁLNÍHO ZASTOUPENÍ JAPONSKA V PRAZE

Dne 9. března roku 1920 Karel Pergler oznámil, že mu bylo ministrem zahraničních věcí Učidou Kósaiem osobně sděleno, že má japonská vláda na mysli založení diplomatického zastoupení Japonska v Československé republice. Bohužel tento plán nebyl možný uskutečnit ještě téhož roku, jelikož na to již nebyl dostatek času, ale náklady na japonskou legaci v ČSR prý zahrnuli do rozpočtu na rok 1921. Pergler taktéž upozorňoval, že následkem rozpuštění parlamentu se schválení rozpočtu může protáhnout, ale byl ujištěn, že japonská vláda hodlá co nejdříve do ČSR a do Polska, snad i do Jugoslávie zaslat alespoň diplomatické mise, a že jakmile parlament zasedne a schválí příslušné položky v rozpočtu, k zřízení vyslanectví pak dojde obratem.¹⁷⁸

První zprávu o jmenování vyslance, který v ČSR bude působit, máme taktéž od Perglera, který prostřednictvím dopisu ze dne 22. prosince roku 1920 informuje Ministerstvo zahraničních věcí ČSR, že „Mr. Ariyoshi, dosavadní vice-chef propagačního oddělení [japonského] ministerstva zahraničních věcí“ byl neoficiálně jmenován vyslancem v Československu.¹⁷⁹ Bylo tak učiněno v předstihu pravděpodobně díky vyjádření nespokojenosti s tím, že byl dříve jmenován vyslanec v Polsku,¹⁸⁰ přestože ČSR měla vyslanectví v Tokiu již v roce 1920, potažmo na konci roku 1918, kdy bylo zřízeno prozatímní zastupitelství československé vlády v Tokiu. Z rozpočtového hlediska se nicméně nepočítalo se zakládáním tohoto úřadu v nejbližší době, a tak se po čase měnil i návrh na šefa japonské mise v Praze. Ze strany československé zde bylo dokonce přání o jmenování vlastně navrženého vyslance,¹⁸¹ nicméně Pergler upozorňoval na to, že by se mohlo jednat o vměšování se do vnitřních záležitostí přijímajícího státu.¹⁸² V telegramu ze dne 7. února informuje, že „[j]est nezvyklé, aby stát naznačoval, kdo má být akreditován jiným státem“ a že z tohoto důvodu je „nutno postupovati opatrně“,¹⁸³ a tak se v této věci nepodnikalo žádných výrazných kroků.

V prohlášení ministra zahraničních věcí Učidy proneseného v zasedání panské sněmovně dne 22. ledna 1921 se dozvídáme, že považují za důležité jmenovat do Československa zástupce

¹⁷⁸ AMZV, Politické zprávy 1918–1920. Zpráva o diplomatickém zastoupení Japonska v Československé republice ze dne 2. března 1920, č. j. 9468/20, č. inv. 10.

¹⁷⁹ AMZV, Diplomatický protokol 1918–1939. Zpráva o japonském zastoupení u nás ze dne 22. prosince 1920, zn. 17/1, č. j. 9967/21, č. p. 5/d, k. č. 13.

¹⁸⁰ AMZV, Diplomatický protokol 1918–1939. Tamtéž.

¹⁸¹ Navržen byl p. Macudaira Cuneo, který zaujímal pozici ředitele evropské a americké sekce na japonském Ministerstvu zahraničních věcí. Byl také členem japonské delegace ve Washingtonu.

¹⁸² AMZV, Diplomatický protokol 1918–1939. Zpráva o jmenování japonského vyslance v Praze, zn. 17/2, č. j. 15769/21, k. č. 13.

¹⁸³ AMZV, Politické zprávy 1921. Telegram ze dne 8. února 1921, č. j. 3444/21, č. inv. 17.

a výdaje k tomu potřebné byly vloženy do rozpočtu, který byl na tom samém zasedání předložen a schválen.¹⁸⁴ Japonské vyslanectví v Praze nakonec vzniklo 17. října roku 1921, tedy rok na založení oficiálního vyslanectví československého, a prvotně byl do jeho čela jakožto chargé d'affaires ad interim¹⁸⁵ na krátko pověřen Tamura Kosaku (1887–1985). Tamura se poté stal legačním tajemníkem a několikrát zastupoval zatímního vyslance,¹⁸⁶ který od něj úřad ještě tentýž rok převzal. Prozatímně vyslanectví sídlilo v Hotelu de Saxe na pražských Příkopech¹⁸⁷ a později přesídlilo na Masarykovo nábřeží na Praze 1.¹⁸⁸

Prvním japonským vyslancem v Československé republice byl jmenován JUDr. Nagaoka Harukazu, který byl dříve radou na japonském vyslanectví v Paříži. První zmínku o jeho jmenování máme dochovanou z telegramu od Weinzetla ze dne 30. června 1921, ve kterém informuje, že japonská vláda žádá o *agrément* pro Nagaoku jako vyslance do Prahy.¹⁸⁹ Nagaoka obdržel od československé vlády *agrément* ještě tentýž den, kdy telegram od Weinzetla dorazil do Prahy, a to 1. července. Jelikož ale trávil dovolenou v Tokiu, odplul až 30. září¹⁹⁰ a do Československa přijel skrze Kanadu až v listopadu téhož roku.¹⁹¹ Pověřovací listinu pak nový japonský vyslanec předal při nástupní audienci u prezidenta Masaryka dne 29. listopadu o jedenácté hodině dopolední na Lánech.¹⁹² Za obvyklých poct byl k prezidentovi uveden ceremoniářem Jiřím Stanislavem Guthem-Jarkovským (1861–1943) v doprovodu prozatímního vyslance v jeho nepřítomnosti a sekretářem japonského vyslanectví Kosaky Tamury a atašé téhož vyslanectví „p. M. Schichidy“.¹⁹³ Audience se taktéž účastnil kancléř Přemysl Šámal (1867–1941) a v zastoupení ministra zahraničí také ministerský rada Ludvík Strimpl (1880–1937).¹⁹⁴ Ve svém audienčním projevu japonský vyslanec vyjádřil především důležitost „světového převratu, který způsobil, že národ Dalekého východu se tak sblížil s národem

¹⁸⁴ AMZV, Politické zprávy 1921. Exposé ministra zahraničních věcí hraběte Učidy Jasua ze dne 7. února 1921, č. j. 8957/21, inv. č. 19.

¹⁸⁵ Chargé d'affaires ad interim je pracovník diplomatické mise, který je dočasně pověřen jejím vedením. (GULLOVÁ, s. 171)

¹⁸⁶ AMZV, Diplomatický protokol 1918–1939. Zpráva o převzetí úřadu Tamurou Kosakuem ze dne 5. ledna 1922, č. j. 120/1160/S, k. č. 13.

¹⁸⁷ AMZV, tamtéž. Zpráva o zřízení japonského vyslanectví v Praze, č. j. 31988/21.

¹⁸⁸ AMZV, tamtéž. Dopis ze dne 15. února 1922, č. j. 26659/22.

¹⁸⁹ AMZV, Politické zprávy 1921. Telegram ze dne 30. června 1921, č. j. 4387/21, č. inv. 69.

¹⁹⁰ AMZV, tamtéž. Řádná politická zpráva ze dne 29. října 1921, č. j. 1277/28, č. inv. 105.

¹⁹¹ AMZV, Diplomatický protokol 1918–1939. Mimořádná politická zpráva ze dne 12. července 1921, č. j. 26998/22, k. č. 13.

¹⁹² MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie: soubor projevů za republiky, Sv. 2: 1921-1923*. Praha: Čin, 1934, s. 189. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:56c06480-8b84-11e3-83a0-005056825209>

¹⁹³ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 30.11.1921, 46(329), s. 6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1bc6c050-8eaf-11e6-89b1-5ef3fc9ae867>

¹⁹⁴ *Čech: politický týdeník katolický*, s. 6.

středoevropským“ a také to, že svou prací chce „přispět k vybudování přátelství mezi oběma národy“. ¹⁹⁵ Celý jeho projev pak zněl takto:

„Pane prezidente, mám čest složit do rukou Vaší Excelence listiny, kterými jeho Veličenstvo císař, můj vznešený panovník, mě pověřuje u Vaší Excelence hodností mimořádného vyslance a zplnomocněného ministra. Jsem šťasten, že mi bylo uloženo, abych při této příležitosti přednesl Vaší Excelenci ujištění stálého přátelství svého císaře, i přání, která má pro vaše osobní štěstí a pro zdar republiky československé. Jak jste byl, pane presidente, před 3 roky poznamenal, žádný historik a žádný státník nebyl by mohl předvídati na počátku poslední světové krise, že národ Dálného Východu se tolik sblíží s vaším národem v srdci Evropy. Tyto přátelské svazky, posvěcené bratrstvím zbraní, usnadní čím dál tím více úkol, který obě vlády si vytkly sledovati na cestě civilisace a pokroku, požehnaného mírem. Považuji za velké vyznamenání, že můj panovník ráčil zvoliti moji osobu za svého prvního zástupce v Praze a přičiním se po celou dobu svého poslání ze všech sil, abych ještě utužil a více rozvinul přátelské svazky, které tak těsně vízí Japonsko a Československo. Osměluji se doufati, pane presidente, že při vykonávání tohoto svého poslání budu se moci nadíti blahovolné podpory Vaší Excelence a přátelské součinnosti vlády republiky.“ ¹⁹⁶

Na vyslancům projev reagoval prezident Masaryk těmito vlídnými slovy:

„Excelence, vyslovuji především dík Vašemu suverénu za to, že Vás poslal jakožto ministra k nám. Těším se, že tímto diplomatickým aktem vztahy mezi našimi státy byly definitivně upraveny. Pěkně upozorňujete na význam našeho diplomatického spojení. Ve chvíli, kdy se ve Washingtoně jedná o trvalém míru, toto spojení Dalekého východu se středem Evropy posiluje ideál míru pravidelným stykem, který má sloužit našim společným zájmům hospodářským a kulturním. Podivným válečným osudem dostaly se naše legie až na Daleký východ a stály po boku vašemu udatnému vojsku; tyto začátky našeho sblížení dostávají teď formu trvalou. Děkuji Vám za prohlášení, že Vaše poslání má sloužit míru. Upevnění a zachování míru je také předním cílem naší republiky. Vláda a všichni veřejní činitelé budou Vás ve Vaší záslužné práci podporovat, totéž Vám slibuji já za sebe. Buďte srdečně vítán!“ ¹⁹⁷

Po audienci byla pak na počest uspořádána sešlost, které zúčastnil jak nový vyslanec i provázející hodnostáři. Při této příležitosti byly vedeny mnohé srdečné rozhovory, načež po jejím skončení se z Lán Nagaoka opět vydal na cestu do Prahy. ¹⁹⁸

¹⁹⁵ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie: soubor projevů za republiky, Sv. 2: 1921-1923*. Praha: Čin, 1934. s. 189. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:56c06480-8b84-11e3-83a0-005056825209>

¹⁹⁶ *Čas*. Praha: Jan Herben, 30.11.1921, **31**(280). s. 3. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:332caa40-9c51-11e9-b601-005056825209>

¹⁹⁷ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie: soubor projevů za republiky, Sv. 2: 1921-1923*, s. 189–190.

¹⁹⁸ *Moravská orlice*. František Uman, 1.12.1921, **59**(273). s. 2. ISSN 1803-117X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2fe04ee0-4979-11e8-ab92-5ef3fc9ae867>

Nagaoka byl po svém téměř čtyřletém působení v Praze roku 1925 předělen a jmenován vyslancem v Haagu.¹⁹⁹ Odvolací listiny ve francouzském jazyce podepsané prezidentem T. G. Masarykem byly předány československému vyslanectví v Tokiu a následně se obvyklou formou odevzdaly japonskému císaři Jošihitovi.²⁰⁰ Tak bylo učiněno prostřednictvím japonského ministra zahraničních věcí Učidy.²⁰¹ Správou japonského vyslanectví byl po odvolání Nagaoky pověřen opět ad interim legislativní tajemník Tamura Kosaku.²⁰² Před svým odjezdem z Prahy do Haagu však Nagaoka ještě adresoval předsedovi Ústřední správní komise hlavního města Prahy Karlovi Baxovi (1863–1938) tento krátký dopis:

„Milý pane starosto, dovoluji si s Vámi sdělit, že opouštím město Prahu, byv ustanoven svou vládou za ministra japonského v Haagu. V předvečer svého odjezdu považuji za svou povinnost, abych Vám vyslovil svoji srdečnou vděčnost za to, jak jste vždy srdečně mne přijímal. Buďte ujištěn, že uchovám si nejlepší vzpomínku na dobré styky, kteréž mně bylo přáno udržovati s Vámi v době toho příliš krátkého pobytu. Račte přijati, drahý můj starosto, ujištění mé obzvláštní úcty a oddanosti.“

Předseda Baxa na něj reagoval, a ještě před jeho odjezdem zaslal vřelou odpověď, v níž oceňuje vyslancovu práci v založení a rozvoji municipálních styků mezi Prahou a Tokiem.²⁰³ Na základě těchto prokazatelných důkazů vlídných vztahů, které během svého působení Nagaoka navázal, můžeme shledat, že se v diplomatických kruzích pohyboval velmi proaktivně, a tím se zasadil o značné prohloubení diplomatických styků.

¹⁹⁹ AMZV, diplomatický protokol 1918–1939. Zpráva o odvolání japonského vyslance ze dne 26. ledna 1925, č. j. 13362/25, k. č. 13.

²⁰⁰ AMZV, tamtéž. Odpověď na odvolací listiny ze dne 16. února 1925, č. j. 28347/25, č. p. 261/25, k. č. 13.

²⁰¹ AMZV, tamtéž. Odpověď na odvolací listiny ze dne 16. února 1925.

²⁰² AMZV, tamtéž. Zpráva o odvolání japonského vyslance ze dne 26. ledna 1925, č. j. 13362/25, k. č. 13.

²⁰³ *Tribuna*. 26.8.1923, č. 199, s. 3. ISSN 1805-7179. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:322cadf0-d0d1-11e6-ab9a-005056822549>

6. ZÁVĚR

Na konci devatenáctého století za dob trvání Rakouska-Uherska si pravděpodobně žádný Čechoslovák nepředstavoval, že se náš národ natolik sblíží s národem japonským, daleko vzdáleným našim vlastním hranicím. Přestože zájem o něj díky cestovatelům a spisovatelům stoupal, vyhlídka úpravy diplomatických vztahů byla stejně tak vzdálená jako idea založení samostatného československého státu. Tyto myšlenky nám bylo umožněno realizovat jediné shodou okolností, které nás zapojily do doutnající světové války. Odvážní muži, kteří se zřekli své povinnosti bojovat za rakouské císařství, vytvořili legionářské jednotky, jež byly následně využity pro spojenecký plán intervence proti vzrůstající revoluční bolševické síle v Rusku a německé hrozbě ze západu. Tímto zvláštním osudem tak kooperovali s japonským vojskem, které mělo legionářům asistovat při jejich evakuaci. Tomu dalo za vznik přátelským vztahům, které byly následně oficiálně stvrzeny navázáním diplomatických styků díky působnosti představitelům Československé národní rady jakožto vedoucího orgánu československé vlády.

Cílem této práce bylo především popsat, jaké zájmy obě dvě strany v protisovětské záležitosti sledovaly. Z poznatků se dozvídáme, že na jedné straně stálo Československo, které mělo primárně za cíl odstranit německou hrozbu a ve věci ruské politiky se nijak neangažovat, později však se Spojenci spolupracovalo pro jejich pomoc při evakuaci a repatriaci. Na straně druhé, Japonsko, jež pro vstup na ruské území mělo záminku podpory legionářů, nakonec vlivem duální zahraniční politiky, kdy se o politickou moc přela vláda s armádou, v první řadě usilovalo o upevnění sféry svého vlivu na tomto území. I přes různá nedorozumění a prvotní *faux pas* rané československé diplomacie se však působením T. G. Masaryka a M. R. Štefánika, kteří osobně Japonsko navštívili, podařilo vybudovat trvalé zastoupení, díky kterému byly oficiální styky analogicky definitivně stvrzeny založením japonského vyslanectví v Praze v roce 1921.

Na sklonku roku 1918 a 1919 byla zřízena Úřadovna ČsNR v Tokiu, která prozatímně zastupovala funkci zastupitelství československé vlády. V jeho čele stál Václav Němec, který měl primárně na starosti veškeré informační a vojenské záležitosti. Mimo jiné zajišťoval pomoc při repatriaci evakuovaných československých vojáků. Toto zastupitelství však nikdy nebylo diplomatického charakteru. První československé vyslanectví vzniklo v lednu 1920 a šéfem stálé diplomatické mise byl akreditován Karel Pergler, jehož působení bylo však narušeno aférou jeho sekretáře, který zamlčoval a padělal korespondenci. Na jeho místo byl později jmenován vyslanec František Chvalkovský, který nastoupil do úřadu v srpnu 1920 a na jeho práci navázal. Chvalkovský započal jednání o obchodní smlouvě mezi Československem

a Japonskem. Díky jeho zásluze tak v roce 1925 vznikla první československo-japonská obchodní smlouva.

Japonské vyslanectví vzniklo v říjnu 1921, tedy se značným časovým odstupem k založení zastoupení československého. Do jeho čela byl jmenován Nagaoka Harukazu a ve své funkci působil čtyři roky, než byl jmenován vyslancem v Haagu. Období roků 1918–1921 na diplomatickém poli by se dalo všeobecně charakterizovat fází budování vzájemných přátelských styků, které nenarušily ani příhody jako Novákova aféra, chajlarský incident či zabavení majetku Centrokomise, popisované v předchozích kapitolách. Taktéž v očích prvního československého prezidenta, T. G. Masaryka, bylo Japonsko již během první světové války cenným spojencem, kterého nelze v mezinárodním měřítku opomíjet. To, že byl Japonsku nakloněn ovšem také dokazují japonští přátelé, které během svého pobytu v Tokiu zcela společensky okouznil, ale taktéž třeba setkání s korunním princem Hirohitem v Římě roku 1921. Opomenout nelze také Masarykovo velmi vřelé přijetí prvního japonského vyslance v ČSR. Nejen jeho zásluhou můžeme dnes slavit více než stoleté přátelství, které započalo právě ve dvacátých letech dvacátého století.

Resumé

This bachelor thesis deals with the formation of Czechoslovak-Japanese relations from 1918 to 1921, when the Japanese Embassy was established in Prague. It focuses on the events of the anti-Soviet intervention, when the Japanese cooperated closely with the Czechoslovak legionaries, who were active in Siberia at the time, which as a result, significantly helped to establish diplomatic relations between the two countries. It deals mainly with what led both parties to this cooperation and what interests they pursued. In addition, it also describes the way in which Czechoslovak Embassy in Tokyo was formed and attitude of T. G. Masaryk towards Japan within the framework of bilateral negotiations, particularly on the basis of his memoranda and correspondence.

Seznam pramenů

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Diplomatický protokol 1918–1939, karton č. 4.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Pařížský archiv, kniha č. 22.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Politické zprávy Tokio 1918–1920.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Politické zprávy Tokio 1921.

Čas. Praha: Jan Herben, 30. 11. 1921, ročník 31, č. 280. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:332caa40-9c51-11e9-b601-005056825209>

Čech: politický týdeník katolický. Praha: Antonín Schmitt, 30. 11. 1921, ročník 46, č. 329. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:1bc6c050-8eaf-11e6-89b1-5ef3fc9ae867>

Diplomatické dokumenty o československém státu. Paříž: Imprimerie Slave, 1918. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d3de10e0-7566-11e8-be68-5ef3fc9bb22f>

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie: soubor projevů za republiky, Sv. 2: 1921-1923.* Praha: Čin, 1934. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:56c06480-8b84-11e3-83a0-005056825209>

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce: za války a ve válce 1914-1918.* Praha: Čin, 1938. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:6db2a4787700ad7b6880e9857ed454fd>

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Válka a revoluce III.: články, memoranda, přednášky, rozhovory.* Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2017. ISBN 978-80-86142-58-6.

Moravská orlice. František Uman, 1. 12. 1921, ročník 59, č. 273. ISSN 1803-117X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2fe04ee0-4979-11e8-ab92-5ef3fc9ae867>

Tribuna. 26. 8. 1923, č. 199. ISSN 1805-7179. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:322cadf0-d0d1-11e6-ab9a-005056822549>

Seznam literatury

ASOMURA, Kuniaki. Japonsko a středovýchodní Evropa a několik poznámek o Rusku. *Mezinárodní vztahy.* 1994, ročník 29, č. 2.

BENEŠ, Zdeněk a Vladimír NÁLEVKA. *Dějepis pro střední odborné školy.* Úvaly: Albra, 2009. ISBN 80-736-1059-0.

BÍLEK, Jiří. *Bílá místa české historie.* Praha: Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-242-5056-4.

EMMERT, František. *Československé legie v Rusku: velký příběh malé armády, která změnila mapu Evropy*. V Brně: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-2232-7.

FIALA, Karel. First Contacts of Czechs and Slovaks with Japanese Culture (Up to World War I): Major Publications and Personalities. *Japan Review* [online]. 1992, č. 3. [cit. 2020-10-30]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25790912>

GULLOVÁ, Soňa. *Mezinárodní obchodní a diplomatický protokol*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4418-6.

HAYASHI, Tadayuki. T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. In: OPAT, Jaroslav. *První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995. ISBN 80901971-0-8.

KOVTUN, George V. Masaryk in Japan. *Kosmas: Journal of Czechoslovak and Central European Studied*. Winter 1985, ročník 4, č. 2.

LABUS, David. *Stručná historie států.: Japonsko*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-562-0.

LEVORA, Jan. Z historie československo-japonských a česko-japonských diplomatických styků. *Informační Bulletin: Deset let česko-japonských vztahů*. Praha: Velvyslanectví Japonska v ČR, 2003.

LEVORA, Jan. Počátky diplomatických styků mezi ČSR a Japonskem. *Nový Orient: odborný čtvrtletník Orientálního ústavu AV ČR*. Praha: Orientální ústav, 1996, ročník 51, č. 6. ISSN 0029-5302. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:c0f72c9b-f2b9-41de-9535-ff43b87ea8ac>

LOCHMAN, Daniel. Chajlarský incident aneb Čechoslováci a Japonci na Sibiři. *Historie a vojenství: Časopis Historického ústavu Armády ČR*. Praha: Magnet-Press, 27.11.2009, ročník 58, č. 4. ISSN 0018-2583. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:0887b273-728c-11ea-ad5f-001b63bd97ba>

LOCHMAN, Daniel. Diplomatická jednání M. R. Štefánika v Tokiu. *Nový Orient: odborný čtvrtletník Orientálního ústavu AV ČR*. Praha: Orientální ústav, 2009, ročník 64, č. 2. ISSN 0029-5302. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:b4f4dd7b-09f8-478b-9d2a-f69abfddf33a>

MĚCHÝŘ, Jan. Z panteonu politického. HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*. Praha: Via Facti, 2009. ISBN 978-80-904103-1-2.

NAGAJO, Susumu. Pobyt Milana Rastislava Štefánika v Japonsku (Jeseň 1918). *Historický časopis: vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy*. Bratislava: Slovak Academic Press, ročník 41, č. 2. ISSN 0018-2575. Dostupné také z: <https://digitalnakniznica.cvtisr.sk/s/SckUIX0sDH>

SLÁDEK, Zdeněk. Osudy legionářské "Centrokomise" ve Vladivostoku. *Slovanský přehled: sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského*. Praha: typ. F. Šimáček, 1973, ročník 59, č. 5. ISSN 0037-6922. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:9cb60c34-5276-11e1-8339-001143e3f55c>

TOTH, Gergely. The Early History of Bilateral Relations between Japan and Hungary. January 23rd, 2020. Dostupné z: <https://www.academia.edu/29351552>

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986. 25-088-86.

WOODWARD, David R. The British Government and Japanese Intervention in Russia during World War I. *The Journal of Modern History*. Chicago: The University of Chicago Press, 1974, ročník 46, č. 4.

Internetové zdroje

ADAMOVIČ, Ivan. *KDO BYL KDO: Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté* [online]. [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php>

Navázání diplomatických styků a meziválečný vývoj. *Velvyslanectví České republiky v Tokiu* [online]. 28. 11. 2005 [cit. 2021-5-6]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/tokyo/cz/vzajemne_vztahy/politicke_vztahy_historie_a_soucasnost/navazani_diplomatickych_styku_a.html